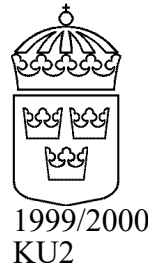

Konstitutionsutskottets betänkande 1999/2000:KU2

Frågor om styrelseskick och demokrati

Sammanfattning

I betänkandet behandlas 29 motioner som väckts under den allmänna motionstiden vid 1998/99 års riksmöte och en motion som väckts med anledning av en proposition. Inalles innehåller motionerna 44 yrkanden.

I motionerna behandlas bl.a. frågor om statsskicket, rösträttsfrågor, valdagens förläggning under året, skilda valdagar för kommunala val och riksdagsval, vidare spärarr mot småpartier, antalet ledamöter i riksdagen, folkomröstningar, regler om prövning av regeringsfrågan samt Lagrådets hörande i grundlagsfrågor.

En utskottsmajoritet bestående av representanterna för Moderata samlingspartiet, Centerpartiet, Folkpartiet liberalerna, Kristdemokraterna och Miljöpartiet föreslår två tillkännagivanden. Det gäller dels frågan om att flytta valdagen från hösten till våren, dels frågan om en övergång till skilda valdagar beträffande val till riksdagen respektive till kommun- och landstingsfullmäktige. I båda fallen föreslås att riksdagen hemställer hos regeringen att frågorna blir föremål för utredning. Mot beslutet reserverar sig representanterna för Socialdemokraterna och Vänsterpartiet.

Utskottet avstyrker övriga motionsyrkanden.

Till betänkandet fogas 15 reservationer och ett särskilt yttrande.

Motionerna

1998/99:K203 av Owe Hellberg (v) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att alla som fyller 18 år det år som allmänna val hålls skall ges rösträtt.

1998/99:K208 av Sten Andersson (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en utredning avseende spärarr till riksdagsval och antalet riksdagsledamöter.

1998/99:K213 av Birger Schlaug m.fl. (mp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i regeringsformen att statsministern efter val har att avgå med uppdrag till talmannen att lägga fram förslag till ny statsminister för riksdagen.

1998/99:K217 av Margit Gennser (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om regelsystem som ger öppenhet och transparens vad gäller finansieringen av de politiska partiernas verksamhet,

2. att riksdagen hos regeringen begär utredning om förbud mot utländska bidrag till svenska politiska partier i enlighet med vad som anförts i motionen,

3. att riksdagen hos regeringen begär utredning om ett regelsystem som skapar balans mellan fackföreningsrörelsen och enskilda medlemmar vad gäller bidragsgivning till de politiska partierna i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avdragsrätt för enskilda personers bidrag till politiska partier och politisk opinionsbildning,

5. att riksdagen i enlighet med vad som anförts i motionen hos regeringen begär förslag till ett fastare regelverk när det gäller folkomröstningar,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om statsfinansierade opinionskampanjer i känsliga frågor.

1998/99:K219 av Sten Andersson (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en nationell informationsinsats om kommunismens illdåd.

1998/99:K226 av Gunnel Wallin och Sofia Jonsson (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vårval.

1998/99:K227 av Per Lager m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i vallagen att skilda valdagar införs,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i vallagen att val till riksdagen hålls på våren.

1998/99:K229 av Jan Bergqvist (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att ändra Lagrådets arbete så att viktiga reformer inte riskerar att försenas.

1998/99:K231 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en egen e-postadress till alla politiskt förtroendevalda,

1998/99:K237 av Kenneth Kvist m.fl. (v) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i lagen som innebär att invandrade kvinnor och män ges rösträtt i riksdagsval efter samma grund som i kommunala val.

1998/99:K238 av Mats Einarsson m.fl. (v) vari yrkas

att riksdagen beslutar att 4 § successionsordningen upphävs.

1998/99:K241 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär en utredning av frågor som rör vårval, riksdagens prövning av regeringsfrågan samt skilda valdagar i enlighet med vad som anförts i motionen,

1998/99:K259 av Mats Einarsson m.fl. (v) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådana ändringar i grundlagarna som möjliggör övergång till ett republikanskt statsskick.

1998/99:K261 av Peter Pedersen (v) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om framtagandet av en demokratikatalog som belyser olika partiers ställningstaganden m.m. vid införandet av olika rättigheter under 1900-talet.

1998/99:K269 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning om val till riksdagen till våren,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning om skilda valdagar,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning av 4-procentsspårren till riksdagen,

1998/99:K275 av Barbro Westerholm m.fl. (fp, m, v, kd, c, mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tilläggsdirektiv till Utredningen om folkstyret i Sverige inför 2000-talet (SB 1997:01),

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillvaratagande av internationella erfarenheter rörande etik i politiken.

1998/99:K283 av Elver Jonsson (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag som möjliggör att allmänna val till riksdagen under aktuellt valår förläggs till första halvåret.

1998/99:K292 av Per Lager m.fl. (mp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i gällande lagstiftning att rösträttsåldern sänks till 16 år i val till kommunfullmäktige, landsting och riksdag.

1998/99:K312 av Jan-Evert Rådström och Anders Sjölund (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skilda valdagar.

1998/99:K320 av Henrik S Järrel (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att en riksomfattande informationskampanj om kommunismens historia och folkmord skall genomföras under mandatperioden.

1998/99:K326 av Kenneth Kvist m.fl. (v) vari yrkas

2. att riksdagen prövar frågan om tidpunkten för valdagen i enlighet med vad som anförts i motionen.

1998/99:K327 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till en informationsinsats om Sveriges grundlagar i enlighet med vad som anförts i motionen.

1998/99:K328 av Helena Bargholtz och Barbro Westerholm (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skilda valdagar för valen till kommunfullmäktige respektive valen till riksdagen,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Lagrådet även skall kunna granska förslag till ändring av grundlagarna.

1998/99:K347 av Hans Stenberg m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning av den svenska förvaltningsmodellen.

1998/99:K349 av Sofia Jonsson och Gunnel Wallin (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder till 16 år i kommunvalet 2002.

1998/99:K352 av Per Lager m.fl. (mp) vari yrkas

5. att riksdagen beslutar om sådan ändring i regeringsformen att varje av regeringen föreslagen grundlagsändring föregås av bindande folkomröstning,

6. att riksdagen beslutar om sådan ändring i regeringsformen att ärende om folkomröstning som väckts av 300 000 nationellt röstberättigade skall bli bindande,

7. att riksdagen beslutar om sådan ändring i regeringsformen att nationell folkomröstning endast får innehålla alternativen ”ja” eller ”nej” samt ”blankröst”,

8. att riksdagen beslutar om sådan ändring i regeringsformen att det för alla former av nationella folkomröstningar skall vara tillfyllest att uppnå enkel majoritet bland de röstande.

1998/99:A719 av Yvonne Ruwaida (mp) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Demokratiutredningen förutsättningslöst skall utreda hur stor inverkan opinionsundersökningar har på väljarna.

1998/99:So373 av Yvonne Ruwaida m.fl. (mp) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sänkt rösträttsålder till 16 år.

1998/99:Kr274 av Birger Schlaug m.fl. (mp) vari yrkas

61. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att sänka rösträttsåldern till 16 år,

62. att riksdagen, i den händelse föregående yrkande faller, som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att koppla rösträttsåldern till kalenderår.

Motion väckt med anledning av proposition 1998/99:122 Kommunala bostadsföretag

1998/99:Bo23 av Helena Hillar Rosenqvist m.fl. (mp) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utredning av alternativa sätt att skapa rådrum i kommunalt beslutsfattande (avsnitt 3.6).

Utskottet

Statsskicket, bekännelsekravet för statschefen

Motionen

I kommittémotion 1998/99:K238 yrkar Mats Einarsson m.fl. (v) att riksdagen upphäver 4 § successionsordningen. Motionärerna hänvisar till att riksdagen nu fattat beslut som innebär ett steg på vägen mot det nödvändiga skiljandet av Svenska kyrkan från staten och därmed också upprättandet av statsmaktens neutralitet i religiösa frågor. En av de otidsenliga rester som kvarstår utgörs av 4 § successionsordningen, där det stadgas att Konungen alltid skall vara ”av den rena evangeliska läran”. Även prinsar och prinsessor av det kungliga huset skall uppfödvas i samma lära. Enligt motionärerna står kravet på att statschefen skall omfatta en viss bestämd religiös tro i strid med såväl regeringsformens 2 kap. 1 § angående religionsfrihet som den annars numera allmänt omfattade åsikten att staten skall förhålla sig neutral i religiösa spörsmål.

I kommittémotion 1998/99:K259 föreslår Mats Einarsson m.fl. (v) att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådana ändringar i grundlagarna som möjliggör övergång till ett republikanskt statsskick. Enligt motionärerna skall det främsta ämbetet och förtroendeuppdraget i en demokrati, statschefens, tillsättas på ett sätt som står i överensstämmelse med den demokratiska grunduppfattning som i alla andra offentliga sammanhang anses självklar. Monarkins själva existens fungerar också enligt motionärerna som en ideologisk konservering av icke-demokratiska föreställningar om ”överhetens” utvaldhet och ”naturliga” maktbefogenheter. Statschefens representativa funktion understryker enligt motionärerna ytterligare det orimliga i att statschefen föds till sitt ämbete. Statschefen bör utses bland personer som kan förväntas ha erfarenhet av att representera nationen och som åtnjuter ett brett politiskt förtroende. Den som av riksdagen utses till talman bör även vara statschef.

Gällande bestämmelser

Bestämmelser om statsskicket och om statschefen finns i 5 kap. regeringsformen. Bestämmelser om statschefens uppgifter finns också i andra kapitel i regeringsformen och i riksdagsordningen. Successionsordningen reglerar den ordning i vilken den nuvarande kungens efterkommande har tillträde till tronen. Kungen eller drottning som enligt successionsordningen innehar Sveriges tron är rikets statschef.

Statschefens uppgifter inskränktes vid införandet av den nuvarande regeringsformen till att avse vissa funktioner. Sålunda deltar statschefen i två ceremonier: han eller hon skall förklara riksmötet öppnat samt delta i konselj i samband med regeringsskifte. I övrigt bestäms statschefens representativa uppgifter till stor del genom sedvana. Av särskilt intresse anses rollen vara som rikets främste företrädare i förhållande till andra länder. Vidare fullgör statschefen inrikes representationsuppgifter av mer eller mindre officiell karaktär på skilda områden i samhällslivet. För att kunna fullgöra sina representativa uppgifter måste statschefen vara väl orienterad om rikets in- och utrikespolitiska angelägenheter. Därför skall sammanträde av informationskaraktär – konselj – äga rum mellan statschefen och regeringen när så behövs. Som ordförande i konseljen skall statschefen vara formellt sammankallande. Vidare skall han eller hon vara ordförande i Utrikesnämnden.

Som statschef får endast den tjänstgöra som är svensk medborgare och har fyllt 18 år. Därutöver ställs krav på viss trosbekännelse.

Om kungen av sjukdom, utrikes resa eller någon annan orsak är hindrad att fullgöra sina uppgifter inträder enligt gällande tronföljd en medlem av kungahuset att som tillfällig riksföreståndare fullgöra statschefens uppgifter. Finns det ingen behörig medlem av kungahuset, kan statschefens funktioner utövas av en av riksdagen utsedd person. Om ingen annan behörig kan tjänstgöra som statschef, tjänstgör efter regeringens förordnande talmannen som tillfällig riksföreståndare.

Om kungen dör eller avgår och tronföljaren ännu inte fyllt 18 år, utser riksdagen en riksföreståndare som får fullgöra statschefens uppgifter tills vidare. Vid uppnådd behörighetsålder kommer den nya kungen eller drottningen automatiskt att överta uppgiften som statschef.

Tidigare riksdagsbehandling

I samband med behandlingen av propositionen Staten och trossamfunden – grundlagsfrågor (prop. 1997/98:49) våren 1998 avstyrkte konstitutionsutskottet en rad motioner om upphävande av bl.a. 4 § successionsordningen (bet. 1997/98:KU20). Utskottet konstaterade liksom regeringen att det förelåg delade meningar om hur frågan om statschefens tro borde betraktas och att bl.a. Riksmarskalksämberet föreslagit att den rättsliga regleringen av frågan om bekännelsekravet för statschefen skall bibehållas. Frågan var i sig inte beroende av de då aktuella grundlagsförslagen och borde enligt utskottets mening lösas först när den var mera brett förankrad i samhället. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag.

Riksdagen har tidigare vid ett stort antal tillfällen behandlat motionsyrkanden om övergång till republik. Senast gjordes detta hösten 1995, då utskottet i sitt av riksdagens godkända betänkande 1995/96:KU6 liksom tidigare hänvisade till att sådana motionsyrkanden avstyrkts under erinran om den ståndpunkt angående statsskicket som intogs vid 1974 års författningsreform. I proposition 1973:90 anförde föredragande statsrådet i denna del bl.a. att Grundlagberedningens förslag om att i den nya regeringsformen inte frångå den dittills gällande statsformen hade vunnit mycket stark anslutning vid remissbehandlingen. Kungadömet bevarande var enligt propositionen en

given utgångspunkt vid utformningen av den nya författningen om denna skulle få önskvärt stöd i riksdagen och folkopinionen. Konstitutionsutskottet instämde i sitt betänkande (bet. KU 1973:26 s. 29) i de uttalanden som gjorts i propositionen och avstyrkte motioner där bl.a. övergång till republik föreslagits.

Utskottets bedömning

Utskottet hänvisar vad gäller frågan om slopande av trosbekännelsekravet i successionsordningen till sitt tidigare uttalande och anser att det inte finns någon anledning att föreslå att riksdagen vidtar någon åtgärd för närvarande. Motion K238 (v) avstyrks.

Med hänvisning till tidigare uttalanden angående statsskicket avstyrks även motion K259 (v).

Rösträttsfrågor

Motionerna

I motion 1998/99:K203 föreslår Owe Hellberg (v) att alla som fyller 18 år det år som allmänna val hålls skall ges rösträtt. Alla som fyller 18 år under valåret men efter valdagen ställs utanför rätten att rösta och får vänta ytterligare fyra år på att få utnyttja sin rösträtt, vilket enligt motionären måste kännas otillfredsställande och upplevas som ett utanförskap. Detta bör ändras så att man har rösträtt från det år man fyller 18 år oavsett om man fyller år efter valdagen.

I motion 1998/99:K292 föreslår Per Lager m.fl. (mp) att rösträttsåldern sänks till 16 år i val till kommunfullmäktige, landsting och riksdag. Enligt motionärerna bör 18-årsgränsen stå kvar beträffande valbarheten. För att demokratin skall kunna utvecklas och förbättras måste enligt motionärerna politiken göras mer tillgänglig och intressant. Det politiska intresset bland ungdomar kan stimuleras genom en sänkt rösträttsålder. I motionen framhålls att genomsnittsåldern för förstagångsväljare till följd av de fyraåriga mandatperioderna har höjts till 20 år och att många inte kommer att få möjlighet att rösta förrän efter fyllda 21 år.

Liknande synpunkter framför Birger Schlaug m.fl. (mp) i partimotion 1998/99:Kr274 yrkande 61. I yrkande 62 i samma motion föreslås, för den händelse föregående yrkande inte skulle samla en majoritet i riksdagen, att rösträtten skall vara kopplad till kalenderår så att den skall vara röstberättigad som fyller 18 år senast den 31 december valåret. Också i motion 1998/99:So373 föreslår Yvonne Ruwaida m.fl. (mp) att rösträttsåldern bör sänkas till 16 år (yrkande 4).

I motion 1998/99:K349 föreslår Sofia Jonsson och Gunnel Wallin, båda (c), med hänvisning till vad Åldersgränsutredningen och Den ungdomspolitiska kommittén föreslagit, att en försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder skall genomföras i kommunalvalet år 2002.

Kenneth Kvist m.fl. (v) föreslår i partimotion 1998/99:K237 att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i lagen som innebär att in-

vandrade kvinnor och män ges rösträtt i riksdagsval efter samma grund som i kommunala val. Enligt motionärerna finns det två sätt att betrakta rösträtten. Enligt det traditionella synsättet är rösträtten knuten till medborgarskapet. Enligt ett annat synsätt är rösträtten mer knuten till boende och den sociala och politiska miljö i vilken man lever. Problemet med dubbel rösträtt torde vara försumbart, enligt motionärerna. Däremot bidrar frånvaron av rösträtt i riksdagsval till utanförskap och försvårar integrationen i samhället.

Gällande bestämmelser

Rösträtten i Sverige regleras i 3 kap. 2 § regeringsformen, 1 kap. 2–5 §§ vallagen (1997:157) och 4 kap. 2–4 §§ kommunallagen (1991:900). Rätt att rösta i val till riksdagen har svenska medborgare som fyller 18 år senast på valdagen och som är bosatta i landet eller någon gång har varit folkbokförda här. I landstings- och kommunalval har dessutom medborgare i någon av Europeiska unionens medlemsstater (unionsmedborgare) samt medborgare i Island och Norge rösträtt i de kommuner där de är folkbokförda. Andra utlänningar har rösträtt vid val till landstings- och kommunfullmäktige om de varit folkbokförda i landet tre år i följd före valdagen. För val till Europaparlamentet gäller att de som har rösträtt till riksdagen också kan delta i Europavalen. Därtill har unionsmedborgare rösträtt om de är folkbokförda i Sverige och ej röstar i någon annan medlemsstat inom Europeiska unionen.

Medborgarskapskommittén har i mars 1999 i sitt slutbetänkande SOU 1999:34 Svenskt medborgarskap föreslagit att Sverige accepterar dubbelt medborgarskap fullt ut fr.o.m. att den nya medborgarskapslagen träder i kraft, något som beräknas ske den 1 juli 2001. Enligt kommittén framstår det som klart att de nackdelar som följer av dubbelt medborgarskap, bl.a. dubbel rösträtt och valbarhet till politiska förtroendeuppdrag i flera länder, är relativt begränsade. Vid en sammantagen bedömning finner kommittén att de enskildas intresse av att få inneha dubbelt medborgarskap väger tyngre än de nackdelar som är förknippade med ett sådant innehav. Betänkandet har remissbehandlats. Enligt uppgift från Kulturdepartementet förbereds en proposition på grundval av betänkandet till våren 2000.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet behandlade frågor om rösträtten i sitt betänkande om ny vallag våren 1997 (bet. 1996/97:KU16). Beträffande rösträtt för invandrare i riksdagsval vidhöll utskottet sin tidigare uppfattning att sambandet mellan medborgarskap och rösträtt i riksdagsval inte bör brytas.

Även beträffande förslag om sänkt rösträttsålder höll utskottet fast vid tidigare ställningstaganden med innebörd att det inte fanns skäl att sänka rösträttsåldern under den gräns som gäller för såväl rösträtt som myndighetsålder. Dessa ställningstaganden upprepades vid utskottets senaste behandling av rösträttsfrågor våren 1998 (bet. 1997/98:KU26).

Utskottets bedömning

Utskottet finner ingen anledning att ändra sin tidigare uttalade uppfattning att sambandet mellan medborgarskap och rösträtt inte bör brytas, varför motion K237 (v) avstyrks.

Inte heller finner utskottet anledning att frångå sin tidigare uttalade uppfattning att sambandet mellan rösträtts- och myndighetsålder inte bör brytas. Mot denna bakgrund avstyrks dels motionerna K292 (mp), Kr274 yrkande 61 (mp), So373 yrkande 4 (mp) och K349 (c), i vilka yrkas sänkt rösträttsålder. Motionerna K203 (v) och Kr274 yrkande 62 (mp), i vilka yrkas att alla som fyller 18 år under ett valår skall ges rösträtt avstyrks likaså.

Valdagens förläggning under året samt skilda valdagar för kommunala val och riksdagsval

Motionerna

I motion 1998/99:K226 föreslår Gunnel Wallin och Sofia Jonsson, båda (c), att val bör hållas på våren. Samma förslag framförs i kommittémotion 1998/99:K227 yrkande 2 av Per Lager m.fl. (mp), i partimotion 1998/99:K241 yrkande 1 delvis av Lennart Daléus m.fl. (c), i kommittémotion 1998/99:K269 yrkande 1 av Ingvar Svensson m.fl. (kd), i motion 1998/99:K283 av Elver Jonsson (fp) och i kommittémotion 1998/99:K326 yrkande 2 av Kenneth Kvist m.fl. (v). Som skäl till förslagen anförs främst att valrörelsen delvis sammanfaller med budgetprocessen som en följd av övergången till kalenderårsbudget. Dessa problem blir ännu mer uttalade, om valet resulterar i ett regeringsskifte. I flera motioner beklagar motionärerna att omläggningen av budgetåret inte följdes av en flyttning av valdagen från höst till vår. En sådan förändring skulle enligt c-motion K241 kunna kombineras med en tidigareläggning av riksmötets start på hösten.

I kommittémotion 1998/99:K227 yrkande 1 hemställer Per Lager m.fl. (mp) att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i vallagen att skilda valdagar införs. Enligt motionärerna innebär riksdagsvalets dominans över landstings- och kommunalval stora negativa effekter för den kommunala demokratin på det sättet att lokala frågor ofta inte blir avgörande för lokala val. De lokala frågorna måste enligt motionärerna ges ökad tyngd. Ett steg i den riktningen är att skilja kommunalvalen från riksdagsvalen.

I partimotion 1998/99:K241 yrkande 1 delvis föreslår Lennart Daléus m.fl. (c) att riksdagen hos regeringen begär en utredning av bl.a. frågan om skilda valdagar. Skälen för skilda valdagar har förstärkts under senare år, anser motionärerna. Det gäller förändringar av den regionala och kommunala självstyrelsen där skilda valdagar skulle ge bättre förutsättningar. Den fyraåriga mandatperioden har medfört att det är jämförelsevis långt mellan valtillfällena. Möjligheten till personval ger i sig väljarna nya möjligheter till påverkan men ställer också nya krav på såväl kandidater som väljare.

I kommittémotion 1998/99:K269 yrkande 2 föreslår Ingvar Svensson m.fl. (kd) att riksdagen hos regeringen begär en utredning av skilda valdagar. Bland nackdelarna med den gemensamma valdagen nämns i motionen att landstings- och kommunpolitiken riskerar att komma i skymundan. Vidare

I* Riksdagen 1999/2000. 4 saml. KU2

Rättelse: S.36 rad 10 nedifrån, S.37 rad 14 Står: Kennet resp. Kennth Rättat till: Kenneth, S.40 rad 32 Står: Björn --- och Rättat till Kenneth --- och

har lokala småpartier dykt upp, vilket bidragit till att den lokala debatten snedvridits. Enligt motionen är det viktigt att medborgarna får möjlighet till ett tydligare engagemang i de kommunala frågorna.

I motion 1998/99:K312 föreslår Jan-Evert Rådström och Anders Sjölund, båda (m), en övergång till skilda valdagar. Enligt motionärerna är det svårt för den enskilde medborgaren att urskilja de politiska ansvarsnivåerna när valrörelsen i alltför stor utsträckning enbart handlar om rikspolitik. Kommunal- och landstingspolitiken tenderar att komma i andra hand. Med separata valdagar kommer fokus i väsentlig grad att läggas på rätt nivå.

Även Helena Bargholtz och Barbro Westerholm, båda (fp), föreslår i motion 1998/99:K328 yrkande 1 skilda valdagar för kommunal- respektive riksdagsval.

Bakgrund

Ordinarie val till riksdagen förrättas enligt 3 kap. 3 § regeringsformen vart fjärde år. I 1 kap. 1 § riksdagsordningen föreskrivs att sådana val hålls i september. Närmare bestämmelser om tidpunkten finns i 1 kap. 10 § vallagen. Ordinarie val till riksdagen och ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige skall hållas samma dag. Valdag skall vara den tredje söndagen i september.

Vid sin senaste behandling av frågor om gemensam valdag m.m. (bet. 1997/98:KU26) erinrade utskottet om att de överläggningar mellan riksdagspartierna som ägde rum hösten 1993 inte ledde till någon överenskommelse om att ändra tidpunkt för de allmänna valen vare sig när det gällde gemensam valdag för riksdags- och kommunalval eller en flyttning av de allmänna valen till våren. Enligt utskottets mening bidrar den gemensamma valdagen till att öka valdeltagandet. Utskottet ställde sig dessutom tveksamt till att skilda valdagar skulle innebära att de lokala frågorna skulle komma mer i fokus. Erfarenheter av olika valdagar från de nordiska grannländerna visade i likhet med de erfarenheter som kunde vinnas innan Sverige gick över till gemensam valdag att rikspolitiken får ett stort genomslag även i lokalvalen. Utskottet framhöll också att den gemensamma valdagen kunde komma att bli en av de aspekter som skulle komma att studeras vid utvärderingen av 1998 års val.

Denna utvärdering sker i det parlamentariskt sammansatta råd som tillsattes i juni 1997 med uppgift att utvärdera reformen av valsystemet. Rådet har enligt sina direktiv (dir. 1997:87) i uppdrag att utvärdera de tekniska, ekonomiska, organisatoriska och praktiska effekterna av det nya systemet med personval. Särskild uppmärksamhet skall ägnas åt konsekvenserna av systemet ur ett demokratiskt perspektiv. Den övergripande frågan och den som har störst betydelse för valsystemets funktionsduglighet i demokratin leder enligt direktiven om personvalssystemet till ökade kontakter mellan väljare och valda. I de fall rådet finner det nödvändigt att föreslå förändringar i lagstiftningen skall rådet söka sådana lösningar som samlar en bred politisk majoritet. Arbetet med utvärderingen skall enligt direktiven vara avslutat senast den 1 juli 1999. Regeringen har senare beslutat att förlänga tiden till den 1 november 1999. I tilläggsdirektiv givna i november 1998 har rådet

också fått i uppdrag att utvärdera om och i så fall på vilket sätt reformen av valsystemet påverkade valdeltagandet i 1998 års val.

Även den i december 1998 tillsatta Riksdagskommittén bör nämnas i detta sammanhang, eftersom en av dess huvuduppgifter är att se över och utvärdera budgetprocessen m.m. Bakom tillsättandet av kommittén låg bl.a. ett initiativ av konstitutionsutskottet (1997/98:KU27). Kommitténs uppdrag är i denna del att göra en allmän utvärdering av den nya budgetprocessen. I uppdraget bör enligt direktiven även ingå de särskilda frågor med anknytning till budgetprocessen som konstitutionsutskottet och riksdagen ansett bör övervägas och andra näraliggande frågor som kan komma att väckas under utredningsarbetets gång. I arbetet ingår att analysera konsekvenserna för riksdagen och budgetberedningen av de komplikationer ett val kan medföra.

Regeringen har nyligen beslutat om direktiv till en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppgift att utreda vissa frågor som rör regeringsformen (dir. 1999:71). Kommittén skall se över lydelsen av regeringsformens bestämmelse om egendomsskyddet (2:18 RF) samt vissa andra bestämmelser (10:2, 10:5 RF) som berör Sveriges samarbete med EU.

I samma direktiv anför regeringen att den avser att senare genom tilläggsdirektiv ge kommittén i uppdrag att närmare överväga vissa valfrågor som har anknytning till det konstitutionella systemet och den parlamentariska ordningen. I denna del hänvisar regeringen till det arbete som pågår inom dels Rådet för utvärdering av 1998 års val (Ju 1997:13, dir. 1997:87, dir. 1997:73, dir. 1999:61), dels Demokratiutredningen (SB 1997:01, dir. 1997:101, dir. 1998:100), vilkas uppdrag beskrivits i det föregående. Rådet skall i huvudsak redovisa sitt arbete senast den 1 november 1999 och Demokratiutredningen skall redovisa sitt arbete senast den 31 december 1999. Vidare anføres att Riksskatteverket (RSV) fått i uppdrag att bl.a. göra en jämförande studie av valdeltagandet i valen till Europaparlamentet åren 1995 och 1999. RSV har också lämnat förslag till dels vissa ändringar i vallagen, dels områden som enligt RSV bör utredas, bl.a. partibegreppet i RF.

I direktiven anför regeringen i denna del vidare att diskussioner om eventuella lagändringar med anledning av de nämnda utredningarnas respektive RSV:s arbete inte kan inledas förrän under våren år 2000 och att det kan finnas anledning att tillsätta en särskild utredning för att i ett sammanhang se över de valtekniska frågorna. Mot denna bakgrund är det enligt regeringen nu för tidigt att ta upp sådana valfrågor som har anknytning till det konstitutionella systemet och den parlamentariska ordningen. Regeringen har emellertid för avsikt att senare genom tilläggsdirektiv komplettera och precisera kommitténs uppdrag i dessa avseenden. Enligt vad utskottet erfarit avser regeringen att ta initiativ till ett för riksdagspartierna gemensamt beredningsarbete vad gäller tilläggsdirektiven. Biträdande justitieminister Britta Lejon har för detta ändamål den 15 september inbjudit samtliga riksdagspartier till att medverka i en arbetsgrupp.

Kommittén skall redovisa sitt uppdrag senast den 31 december 2000.

Utskottets bedömning

I flera motioner (c, mp, kd, fp och v) föreslås att valdagen flyttas från höst till vår. Av motionerna framgår att effekten av övergången till kalenderårsbudget och införandet av en ny budgetprocess i riksdagen har blivit att valrörelsen vart fjärde år delvis sammanfaller med det avslutande budgetarbetet i regeringen. Det framhålls också i motionerna att ett eventuellt regeringsskifte ytterligare komplicerar budgetprocessen. Mot denna bakgrund föreslås i motionerna att frågan om valdagens förläggning i tiden blir föremål för utredning eller överväganden från regeringens sida.

Utskottet instämmer i vad som anförs i motionerna om behovet av att utreda frågan om att flytta valdagen till en annan tidpunkt än tredje söndagen i september. Resultatet av den pågående utvärderingen av budgetprocessen inom Riksdagskommittén kan därvid också bli ett värdefullt inslag i en sådan allmän genomgång som förespråkas i motionerna. Enligt utskottets mening bör riksdagen med bifall till motionerna 1998/99:K241 yrkande 1 delvis (c), 1998/99:K269 yrkande 1 (kd) och 1998/99:K326 yrkande 2 (v) samt med anledning av motionerna 1998/99:K226 (c), 1998/99:K227 yrkande 2 (mp) och 1998/99:K283 (fp) som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört.

I flera motioner (mp, c, kd, m och fp) aktualiseras frågan om en övergång till skilda valdagar för val till riksdagen respektive landstings- och kommunfullmäktige. Argument för en ordning med skilda valdagar är enligt motionerna främst att rikspolitikens dominans i valrörelserna leder till att landstings- och kommunpolitiken kommer i skymundan. Skilda valdagar skulle ge bättre förutsättningar för den kommunala demokratin.

Utskottet, som instämmer i vad som anförs i de här aktuella motionerna, anser att frågan om skilda valdagar bör utredas. Detta bör riksdagen med bifall till motionerna 1998/99:K241 yrkande 1 delvis (c) och 1998/99:K269 yrkande 2 (kd) och med anledning av motionerna 1998/99:K227 yrkande 1 (mp), 1998/99:K312 (m) och 1998/99:K328 yrkande 1 (fp) som sin mening ge regeringen till känna.

Spärrar mot småpartier i riksdagsvalet och antalet mandat i riksdagen

Motionerna

I motion 1998/99:K208 föreslår Sten Andersson (m) att regeringen tillsätter en utredning angående spärrar till riksdagsval och antalet riksdagsledamöter. Enligt motionären är kravet att ett parti skall ha uppnått minst 4 % av rösterna i hela riket för att få delta i fördelningen av mandat i ett riksdagsval för lågt och bör höjas till 8 %. En högre spärr skulle enligt motionären medföra att majoritetsförhållandet i riksdagen skulle bli klarare och ge bättre möjligheter till en för landet gynnsam politik. Det bör enligt motionären undersökas om den praktiska möjligheten att på valsedeln markera val av näst bästa parti. Dessutom bör antalet ledamöter i riksdagen minskas till 175, en nivå som enligt motionären bättre motsvarar befolkningens storlek.

I kommittémotion 1998/99:K269 yrkande 3 hemställer Ingvar Svensson m.fl. (kd) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i mot-

ionen anförts om en utredning av 4-procentsspärren i val till riksdagen. I motionen anförts bl.a. att principen att varje röst skall ha lika värde i Sverige har beskrivits genom mandatfördelningsspärren i valet till riksdagen. De uttalade syftena med denna ordning – att skapa stabila regeringsmajoriteter och att undvika partisplittring – har i huvudsak inte infriats. Dessutom har spärren icke acceptabla tröskeeffekter. Enligt motionärerna är det viktigt att nya politiska rörelser inte diskrimineras av valsystemet. Systemet med en 4-procentsspärr bör ersättas med en intrapningsskala. Även andra lösningar bör kunna övervägas.

Bakgrund

För val till riksdagen är landet indelat i valkretsar med 310 fasta mandat och 39 utjämningsmandat. Det riksproportionella valsysteem som tillämpats sedan valet 1970 innebär bl.a. att sedan de fasta valkretsmandaten fördelats korrigeras avvikelser från ett proportionellt rättvisande resultat med hjälp av utjämningsmandat. Principen om riksproportionalitet genombryts dock av den s.k. småpartispärren, som innebär att endast partier som fått minst 4 % av rösterna i hela riket deltar i fördelningen av mandaten. Därutöver kan ett parti få mandat i en valkrets där partiet fått minst 12 % av rösterna. Vid mandatfördelningen används den s.k. jämkade uddatalsmetoden, innebärande att ett partis röstetal divideras med 1,4 innan partiet tilldelas sitt första mandat.

Motivet till bestämmelsen om den aktuella spärren är en önskan om att motverka uppkomsten av småpartier och partisplittring, vilket utvecklades närmare i propositionen (prop. 1968:27) med förslag till partiell författningsreform. Av förarbetena (SOU 1967:26) till bestämmelsen om en småpartispärr framgår bl.a. att det enligt Grundlagberedningens mening var nödvändigt att liksom i det tidigare valsysteem ha vissa spärren som utestängde mycket små partier från representation i riksdagen. Det skulle kunna äventyra det parlamentariska styrelseskicket om man vid valen till enkammarriksdagen tillämpade ett valsysteem som gjorde det lätt för småpartier att erövra mandat. Utländska erfarenheter visade enligt beredningen att förekomsten i folkrepresentationen av många småpartier i vissa lägen kunde försvåra lösningen av regeringsfrågan och minska möjligheterna att få en handlingskraftig parlamentsmajoritet.

Folkstyrelsekommittén (SOU 1987:6) föreslog ingen ändring av spärreglerna. Erfarenheterna från andra länder visade enligt kommittén att det för demokratins funktionsduglighet var väsentligt att valsätten inte ledde till långtgående partisplittring i parlamentet.

Konstitutionsutskottet anförde i sitt betänkande 1989/90:KU12 bl.a. att utskottet vid ett stort antal tillfällen avslagit yrkanden om slopande av 4-procentsspärren och att det delade Folkstyrelsekommitténs uppfattning i frågan. Utskottet vidhöll vid detta tillfälle, liksom senare (bet. 1995/96:KU6), sin tidigare bedömning.

Antalet ledamöter i riksdagen skall enligt 3 kap. 1 § RF vara 349.

Författningsutredningen (SOU 1963:17) föreslog att antalet ledamöter i den nya enkammarriksdagen skulle uppgå till 290. Grundlagberedningen

(SOU 1967:26) ansåg för sin del att enkammarriksdagen borde bestå av 350 ledamöter. Konstitutionsutskottet (bet. KU 1968:20) godtog, trots att meningarna var delade inom utskottet, den kompromiss som Grundlagberedningens majoritet framfört. Folkstyrelsekommittén (SOU 1987:6) ansåg att antalet ledamöter i riksdagen inte gärna kunde minskas om man ville behålla en rimlig representation även för de rena glesbygdsområdena.

Konstitutionsutskottet har behandlat motioner med förslag om att minska antalet ledamöter i riksdagen flera gånger tidigare, senast i sitt av riksdagen godkända betänkande 1997/98:KU26. Utskottet vidhöll i detta sammanhang sin tidigare redovisade inställning, innebärande att en minskning av antalet ledamöter skulle, om den var mer än helt marginell, medföra svårigheter att behålla såväl en rimlig partirepresentation som en representation över huvud taget från olika delar av landet. Ett minskat antal ledamöter skulle enligt utskottet göra det ännu svårare för framför allt ledamöterna från de mindre partierna att tillfredsställa önskemål om deltagande i sammankomster och andra aktiviteter i valkretsarna. Den då aktuella motionen avstyrktes.

Utskottets bedömning

I fråga om nivån på småpartispärren vidhåller utskottet sin tidigare uttalade uppfattning att den gällande nivån, 4 % av rösterna i hela riket, inte bör ändras. Något skäl att nu utreda frågan, som föreslås i motion K269 yrkande 3 (kd) och K208 delvis (m) finns därför inte. Motionerna avstyrks.

Med hänvisning till tidigare uttalanden finner utskottet inte heller någon anledning för riksdagen att ta något initiativ i fråga om en kraftig minskning av antalet ledamöter i riksdagen som förespråkas i motion K208 delvis (m). Motionen avstyrks även i denna del.

Folkomröstningar

Motionen

I motion 1998/99:K352 föreslår Per Lager m.fl. (mp) vissa ändringar i reglerna om folkomröstningsinstitutet, bl.a. att förslag till ändring i regeringsformen skall föregås av bindande folkomröstning (yrkande 5). Med detta menas att för genomförande av en grundlagsändring skall utöver två riksdagens beslut med mellanliggande riksdagsval krävas en (beslutande) folkomröstning, där en majoritet av de röstande kan godkänna eller förkasta förslaget. Denna folkomröstning skall enligt förslaget äga rum i samband med riksdagsvalet.

I motionen föreslås också att folkinitiativ avseende nationella folkomröstningar införs med innebörd att om ett sådant initiativ väcks av minst 300 000 röstberättigade skall en folkomröstning genomföras, s.k. bindande folkomröstning. Alla frågor av nationell karaktär utom grundlagsändringar skall enligt förslaget kunna tas upp på detta sätt (yrkande 6). Vidare föreslås i motionen att i en nationell omröstning får endast alternativen ja, nej och blankröst förekomma (yrkande 7). I motionen föreslås också att det för alla

former av nationella folkomröstningar skall vara tillfyllest att uppnå enkel majoritet bland de röstande (yrkande 8).

Bakgrund

Rådgivande folkomröstning har i Sverige kunnat anordnas sedan 1922. Institutet regleras i 8 kap. 4 § RF. Bestämmelsen innebär att föreskrifter om rådgivande folkomröstning i hela riket och om förfarande vid folkomröstning i grundlagsfråga meddelas genom lag. En rådgivande folkomröstning är rättsligt sett inte bindande för statsmakterna. Rådgivande folkomröstningar har hittills anordnats vid fem tillfällen, senast 1994 angående Sveriges anslutning till Europeiska unionen.

Sedan 1979 finns en ännu inte använd möjlighet att anordna *beslutande folkomröstning* i grundlagsärende. Bestämmelser härom finns i RF 8:15 tredje stycket. Folkomröstning om vilande grundlagsförslag skall anordnas om yrkande därom framställs av minst en tiondel av riksdagens ledamöter och minst en tredjedel av ledamöterna röstar för bifall till yrkandet. Folkomröstning skall enligt RF 8:15 fjärde stycket hållas samtidigt med val till riksdagen. Vid omröstningen får de som har rösträtt vid valet förklara huruvida de godtar det vilande grundlagsförslaget eller ej. Förslaget är förkastat om de flesta av dem som deltar i omröstningen röstar mot förslaget och de till antalet är fler än hälften av dem som har avgivit godkända röster vid riksdagsvalet. I annat fall avgör riksdagen ärendet.

På initiativ av konstitutionsutskottet (bet. 1993/94:KU44) gav riksdagen våren 1994 regeringen till känna att det fanns anledning att sammanställa och utvärdera erfarenheter av folkomröstningar i Sverige och andra länder. Enligt utskottet fanns det brister i nuvarande folkomröstningsinstitut. En brist var att möjligheten att göra omröstningar formellt beslutande var begränsad. En annan brist utgjorde det förhållandet att tvister kan uppstå om hur resultatet av en folkomröstning skall tolkas, om det förekommer mer än två alternativ.

Med anledning av tillkännagivandet tillsatte regeringen en utredning, Folkomröstningsutredningen, som i sitt betänkande SOU 1997:56 bedömde att det för närvarande inte fanns anledning att överväga någon principiell förändring av möjligheten till beslutande folkomröstning i grundlagsfrågor som är reglerad i RF 8:15. Utredningen ansåg emellertid att det borde bli möjligt att anordna beslutande folkomröstningar utöver vad som för närvarande är möjligt. Enligt ett av förslagen, A, skulle medborgarna kunna acceptera eller förkasta ett av riksdagen antaget beslut i ett lagstiftningsärende. Enligt detta förslag fattar riksdagen först ett beslut som om riksdagen så önskar underställs medborgarna för ett slutgiltigt beslut. Enligt ett annat förslag, B, skulle inte riksdagen först fatta beslut utan avgörandet i den aktuella lagstiftningsfrågan skulle läggas direkt i medborgarnas händer. För att ett lagförslag skall antas krävs enligt förslaget att en majoritet av de röstande stöder något av de alternativ som föreläggs dem. Denna majoritet skall sammantaget utgöra minst 40 % av de röstberättigade. Utredningen föreslog vad gäller rådgivande folkomröstningar att en kворumregel skulle införas med

anledning av att även rådgivande folkomröstningar i praktiken uppfattas som bindande.

Folkomröstningsutredningens betänkande har remissbehandlats. Enligt uppgift från Justitiedepartementet fördelar sig opinionsyttringarna på sådana instanser som är odelat positiva, sådana som är i grunden positiva men som önskar att förslagen bereds ytterligare och sådana som är allmänt kritiska till förslaget. Bland kritiska synpunkter som framförts kan nämnas att ett införande av ett beslutande folkomröstningsinstitut vid sidan om det existerande rådgivande anses kunna medföra en ökad otydlighet i fråga om folkomröstningar generellt. En fråga som har rests är hur man skall förfara om utslaget i en beslutande folkomröstning är klart men kvorumkravet inte är uppfyllt. Vissa instanser ser en risk för ett politiskt spel vid valet mellan beslutande och rådgivande folkomröstning. Det finns också bland remissinstanserna farhågor om att folkomröstningar om allmänna lagförslag skulle urholka den representativa demokratin, dvs. riksdagens lagstiftningsmakt. Sammantaget anser kritikerna att väljarnas förtroende för folkomröstningar kan komma att minska ytterligare om förslaget genomförs. Förslagen från Folkomröstningsutredningen bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Utskottets bedömning

Eftersom beredningen i Regeringskansliet av Folkomröstningsutredningens förslag inte avslutats bör riksdagen enligt utskottets mening inte föreslå ytterligare förändringar i folkomröstningsinstitutet, varför motion K352 yrkandena 5–8 (mp) avstyrks.

Prövning av regeringsfrågan

Motionen

I motion 1998/99:K213 föreslår Birger Schlaug m.fl. (mp) att regeringsformen ändras så att statsministern efter ett val har att avgå och att talmannen därvid skall lägga fram förslag till riksdagen om ny statsminister. Enligt motionärerna bör en allsidig prövning av statsministerfrågan ske efter ett riksdagsval. Inget hindrar att det åter blir samma statsminister som förut. I partimotion 1998/99:K241 föreslår Lennart Daléus m.fl. (c) att riksdagen hos regeringen begär en utredning av frågor som bl.a. rör prövning av regeringsfrågan (yrkande 1 delvis). Enligt motionärerna bör den sittande regeringen oavsett valutgången vara skyldig att avgå efter ett allmänt val.

Bakgrund

Den svenska parlamentarismen bygger huvudsakligen på s.k. negativt ansvar, dvs. regeringen sitter kvar så länge inte parlamentets majoritet har uttalat att regeringen inte har dess förtroende. Grunden för denna princip utgörs av bestämmelsen i RF 12:4 första stycket, enligt vilken riksdagen kan angiva förklaring att statsråd icke åtnjuter riksdagens förtroende. För sådan förklaring, misstroendeförklaring, fordras att mer än hälften av riksdagens ledamö-

ter förenar sig därom. Yrkande om misstroendeförklaring upptas enligt andra stycket till prövning endast om det väcks av minst en tiondel av riksdagens ledamöter. Det upptas inte till prövning under tiden från det att ordinarie val har ägt rum eller beslut om extra val har meddelats till dess den genom valet utsedda riksdagen samlas.

De nyss beskrivna reglerna i RF motiverades med att de bör fungera smidigare i lägen där regeringen har ett svagt underlag i riksdagen. Någon partigrupp kan tänkas tolerera regeringen men inte vilja stödja den uttryckligt. Ett krav på uttrycklig förtroendeförklaring vid regeringsbildningen kan tänkas försvåra denna.

Reglerna om val av statsminister återfinns i 6 kap. RF. Det är talmannens uppgift att lägga fram förslag till ny statsminister för riksdagen. Dessförinnan måste talmannen ha samrått med företrädare för varje partigrupp och överlagt med vice talmännen. Röstar mer än hälften av riksdagens ledamöter mot förslaget är det förkastat. I annat fall är det godkänt (RF 6:2). Förkastas förslaget har talmannen att återkomma. Om talmannens förslag förkastas fyra gånger, avbryts förfarandet i avvaktan på riksdagsval. Om ej ordinarie val skall hållas inom tre månader, förrättas extra val inom samma tid (RF 6:3).

Utskottets bedömning

I motionerna K213 (mp) och K241 (c) förespråkas en ändring av regeringsformen med innebörd att statsministern skall vara skyldig att avgå efter ett val oavsett valutgången. En sådan ordning skulle enligt utskottets mening medföra att principen om det s.k. negativa ansvaret i viss mån överges. En ansvarsfull utövning av regeringsmakten förutsätter enligt utskottets mening att regeringen i en situation, där t.ex. dess parlamentariska underlag försvagats, noga överväger sin ställning. Om den inte anser sig ha möjlighet att finna ett tillräckligt parlamentariskt stöd för sin politik bör den avgå. Möjligheten för en minoritet i riksdagen att initiera frågan om misstroendeförklaring utgör den yttersta garantin för att en regering som inte åtnjuter parlamentets förtroende inte kan sitta kvar. De hittillsvarande erfarenheterna av den nu gällande ordningen föranleder enligt utskottets mening inte en sådan ändring av bestämmelserna i RF som föreslås i motionerna. Motionerna K213 (mp) och K241 yrkande 1 delvis (c) avstyrks därför.

Hörande av Lagrådet i grundlagsfrågor

Motionen

I motion 1998/99:K328 föreslår Helena Bargholtz och Barbro Westerholm, båda (fp), att Lagrådet även skall kunna granska förslag till ändring av grundlagarna (yrkande 11). Motionärerna delar inte uppfattningen att grundlagarna är så politiskt känsliga att de är mindre lämpliga för lagrådsgranskning utan menar att Lagrådets tekniska synpunkter är väl så värdefulla i det här aktuella avseendet som i fråga om övrig lagstiftning. Därför bör enligt motionärerna de nuvarande reglerna ändras.

Gällande bestämmelser

Enligt 8 kap. 18 § RF skall det finnas ett lagråd för att avge yttranden över lagförslag. I Lagrådet ingår domare i Högsta domstolen och Regeringsrätten. Yttrande av Lagrådet bör inhämtas över vissa uppräknade typer av lagar, däribland grundlag om tryckfriheten och motsvarande rätt att yttra sig i andra medier, civillag, lag som begränsar någon av de grundläggande fri- och rättigheterna samt offentligrättslig lag som gäller ålägganden för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga och ekonomiska förhållanden (bl.a. strafflag och lag om statlig eller kommunal skatt), om lagen är viktig för enskilda eller från allmän synpunkt. Undantag gäller om Lagrådets hörande skulle sakna betydelse på grund av frågans beskaffenhet eller skulle fördröja lagstiftningsfrågans behandling så att avsevärt men skulle uppkomma.

Lagrådets granskning skall avse hur förslaget förhåller sig till grundlagarna och rättsordningen i övrigt, hur förslagets föreskrifter förhåller sig till varandra, hur förslaget förhåller sig till rättssäkerhetens krav, om förslaget är så utformat att lagen kan antas tillgodose angivna syften samt vilka problem som kan uppstå vid tillämpningen.

Närmare bestämmelser om Lagrådet finns i lagen (1979:368) om Lagrådet.

Lagrrådet är ett rådgivande organ och inte ett beslutande. Regeringen och ytterst riksdagen kan välja att inte följa dess förslag. Lagrådets yttrande kan inhämtas också över författningsförslag utanför det i RF angivna granskningsområdet.

Motivuttalanden

Frågan om lagrådsgranskningen behandlades utförligt i Rättighetsskyddsutredningens betänkande Förstärkt skydd för fri- och rättigheter (SOU 1978:34). Principerna bakom det förslag om Lagrådets granskningsområde som utredningen lade fram sammanföll till stor del med dem som åberopats bl.a. vid 1970–1971 års reform: Lagrådets kapacitet skulle utnyttjas så väl som möjligt, man skulle så långt som möjligt söka åstadkomma att Lagrådet ägnade sig åt de förslag som behövde dess granskning och inte tvingades att arbeta med mindre betydelsefulla frågor. Under utredningens arbete hade det ansetts att bland de lagar som i första hand borde granskas av Lagrådet borde nämnas bl.a. motsvarigheterna till vad som förut benämndes allmän civillag och kriminallag. Vissa andra grupper av föreskrifter hade inte heller orsakat nämnvärda diskussioner, nämligen grundlag om tryckfriheten, lag om begränsning av rätten att ta del av allmänna handlingar och annan lag som angår begränsning av någon av de grundläggande fri- och rättigheterna. Detsamma gällde rättegångsbalken, förvaltningsprocesslagen, grundläggande föreskrifter om statstjänstemännens rättsställning och övriga föreskrifter som enligt 11 kap. regeringsformen skall ha formen av lag. De mest betydande svårigheterna torde enligt utredningen de återstående lagförslagen bereda, nämligen skattelagarna och annan offentligrättslig lag som gäller ålägganden för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden, bortsett från ”allmän kriminallag”.

I proposition 1978/79:195 förordade departementschefen att Rättighets- skyddsutredningens lösning valdes när det gällde lagrådsgranskningens omfattning. Han tillade att när det gällde t.ex. regeringsformen och kommunallag, som inte avsåg kommunal beskattning, det dessutom måste beaktas att dessa lagar till den helt övervägande delen gäller frågor av politisk natur och därför, med tanke på den inriktning granskningen skulle ha, var mindre lämpade för lagrådsgranskning.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet behandlade under riksmötena 1996/97 respektive 1997/98 motioner med i stort sett samma innehåll som den här aktuella motionen (bet. 1996/97:KU26, 1997/98:KU26). Utskottet har därvid hänvisat till tidigare behandling av motionsyrkanden om att utvidga lagrådsgranskningen till grundlagsfrågor. Enligt utskottet förelåg det inget hinder att inhämta Lagrådets yttrande över andra förslag än de som nämns i 8 kap. 18 § RF, och det fanns inte anledning att föreskriva skyldighet att höra Lagrådet över grundlagsförslag i vidare utsträckning än vad som redan gällde.

Utskottets bedömning

Med hänvisning till tidigare uttalanden avstyrker utskottet motion K328 yrkande 11 (fp).

Bestämmelser om ledighet för Lagrådets ledamöter

Motionen

I motion 1998/99:K229 föreslår Jan Bergqvist (s) att reglerna för Lagrådets arbete ändras så att viktiga reformer inte riskerar att försenas. Det gäller den rätt till tre månaders ledighet som tillkommer Lagrådets ledamöter och som enligt motionären kan leda till att arbetet med viktiga reformer och lagförbättringar försenas. Den nuvarande ordningen bör enligt motionen ändras så att Lagrådet vid behov kan lämna yttranden under hela året.

Gällande bestämmelser

Enligt 15 § lagen (1979:368) om lagrådet är ledamot av Lagrådet berättigad till tre månaders ledighet om året på tid som Lagrådets ledamöter bestämmer. Ledamot vars tjänstgöring har inletts under pågående lagrådsperiod erhåller ledighet enligt vad Lagrådets ledamöter bestämmer. Ledigheten får inte överstiga tre månader om året. Den sistnämnda bestämmelsen skall tillämpas också på ledamot som är förordnad att delta i behandlingen av visst ärende.

Utskottets bedömning

Utskottet har ingen annan uppfattning än motionären i fråga om att lagstiftningsprocessen inte får göras beroende av bestämmelserna om Lagrådets

medlemmars ledighet. Hur Lagrådet med beaktande av detta organiserar sitt arbete är det Lagrådets sak att bestämma om. Något behov att ändra i bestämmelserna om ledighet för Lagrådets medlemmar finns inte. Motion K229 (s) avstyrks.

Finansiering av de politiska partiernas verksamhet

Motionen

I motion 1998/99:K217 framför Margit Gennser (m) ett antal förslag som har samband med hur politisk verksamhet finansieras. I motionen hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförs om regler som ger öppenhet och transparens vad gäller finansieringen av de politiska partiernas verksamhet (yrkande 1). I motionen föreslås att de politiska partiernas finansiering och öppenheten kring denna bör analyseras med hjälp av de konkreta förslag som finns i en brittisk offentlig utredning, Neil-rapporten. I denna föreslås bl.a. regler för hur och när uppgifter om gåvor till politiska partier skall offentliggöras.

Vidare föreslås i motionen att riksdagen hos regeringen begär en utredning om förbud mot utländska bidrag till svenska politiska partier (yrkande 2). Motionären anför att det här gäller bidrag från utländsk stat och bidrag från EU och EG-kommissionen, särskilt vad gäller opinionsbildning i frågor som EMU, minskad nationell vetorätt och åtgärder som skall förstärka de federativa inslagen inom EU.

Det föreslås också att riksdagen hos regeringen begär utredning om ett regelsystem som skapar balans mellan fackföreningsrörelsen och enskilda medlemmar vad gäller bidragsgivning till de politiska partierna (yrkande 3). Enligt motionen bör de regler som tillämpas i Storbritannien kunna anpassas till svensk tradition. Enligt dessa regler får medel från fackliga organisationer inte överföras till ett politiskt parti utan medlemmarnas hörande.

I motionen föreslås vidare att enskilda personers bidrag till politiska partier och politisk opinionsbildning bör bli avdragsgilla i skattehänseende (yrkande 4). Detta kan enligt motionären vara ett sätt att stärka samhörigheten mellan medborgarna och de politiska partierna.

Det föreslås vidare att riksdagen hos regeringen begär förslag till ett fastare regelverk när det gäller folkomröstningar (yrkande 5). Folkomröstningar bör enligt motionen endast få avse två huvudalternativ, och "kärnfinansieringen" för de båda sidorna bör vara likvärdiga.

I motionen föreslås vidare att riksdagen ger regeringen till känna att statsmakten bör vara återhållsam i fråga om statsfinansierade kampanjer för att ändra medborgarnas attityder i olika frågor (yrkande 6). Styrande kampanjer finansierade med offentliga medel kan enligt motionen göra att medborgarna revolterar t.ex. genom att röstskolka.

Gällande regler om partistöd m.m.

Statligt stöd till politiska partier utgår i flera former. Stödformerna partistöd och kanslistöd regleras i lagen (1972:625) om statligt stöd till politiska par-

tier. Stöd enligt denna lag utgår till politiskt parti som deltagit i val till riksdagen (1 §).

Partistöd lämnas som mandatbidrag. Varje mandatbidrag utgör 282 450 kr (2 §). Antalet mandatbidrag som varje parti erhåller bestäms årligen med hänsyn till utgången i de två närmast föregående ordinarie valen (3 §).

Kanslistöd utgår som grundstöd och tilläggsstöd (5 §). Parti som vid val till riksdagen fått minst 4 % av rösterna i hela landet får för varje år för vilket valet gäller ett helt grundstöd, som utgör 4 928 200 kr (6 §).

Parti som blivit företrätt i riksdagen men ej fått 4 % av rösterna i hela landet erhåller för varje år för vilket valet gäller så många fjortondelar av ett helt grundstöd som motsvarar antalet vunna mandat (7 §).

Parti som avses i 6 eller 7 § får utöver grundstödet tilläggsstöd för varje år för vilket valet gäller med 13 850 kr för varje vunnet mandat, om partiet är företrätt i regeringen, och annars 20 650 kr för varje vunnet mandat (8 §).

Har parti vid val till riksdagen fått minst 4 % av rösterna i hela landet och erhåller partiet en lägre procentandel än fyra vid närmast följande val, utgår avtrappat grundstöd för de följande fyra åren (9 §). – Rådet för utvärdering av 1998 års val (Ju 1997:13) har i tilläggsdirektiv (dir. 1998:99) fått i uppdrag att se över reglerna om det statliga partistödet till de politiska partier som tidigare varit representerade i riksdagen.

Fråga om stöd prövas av Partibidragsnämnden, som består av ordförande och två andra ledamöter. Ledamöterna som skall inneha eller ha innehaft ordinarie tjänst som domare utses av riksdagens förvaltningsstyrelse för sex år (13 §).

Till partigrupperna i riksdagen utgår statligt bidrag enligt lagen (1994:1066) om statligt bidrag till partigrupperna i riksdagen i form av gruppkanslibidrag, ledamotsbidrag och resebidrag. Bidrag kan dessutom utgå till enskild riksdagsledamot som blivit invald i riksdagen på grund av att partiet fått minst 12 % av rösterna i den egna valkretsen (1 §). Som partigrupp räknas varje grupp av riksdagsledamöter för ett parti som fått minst 4 % av rösterna i hela riket vid ett riksdagsval (2 §).

Gruppkanslibidrag består av grundbelopp och tilläggsbelopp. Beloppen bestäms för ett budgetår i sänder av riksdagens förvaltningsstyrelse (4 §). En partigrupp som företräder ett regeringsparti är berättigad till ett grundbelopp. Vart och ett av övriga partier är berättigat till 2,5 grundbelopp (5 §). En partigrupp är berättigad till så många tilläggsbelopp som motsvarar det antal riksdagsmandat som har tillfallit partiet vid det senaste riksdagsvalet (6 §). Partigruppen för ett parti som inte återkommer efter val till riksdagen är sedan rätt till bidrag enligt 7 § har upphört berättigad till bidrag (avvecklingsbidrag) för ytterligare sex månader (8 §).

Ledamotsbidraget är avsett för utredar-, assistent- och kontorshjälp åt riksdagsledamöterna. Bidraget bestäms ett år i sänder av riksdagens förvaltningsstyrelse. Bidraget beräknas efter normen kostnader för en assistent per två ledamöter (10 §). Partigruppen för ett parti som inte återkommer efter ett val till riksdagen är, sedan rätt till bidrag har upphört, berättigad till bidrag (avvecklingsbidrag) för ytterligare fyra månader, beräknat på det belopp som gällde för partigruppen närmast före valet (12 §).

Resebidraget är avsett för riksdagsledamöternas deltagande i internationella konferenser utomlands och andra utrikes resor. Partigrupperna skall årligen till Riksdagens förvaltningskontor avlämna redovisning för hur erhållet resebidrag har använts under föregående kalenderår. Bidrag utgår med delbelopp som bestäms för ett budgetår i sänder av talmanskonferensen (14 §).

I förordning (1982:865) meddelas föreskrifter om *statsbidrag till kostnader för kvinnoorganisationernas centrala verksamhet*. Politiska kvinnoförbund innefattas i begreppet kvinnoorganisationer. Bidrag utgår i två former, grundbidrag och rörligt bidrag. Ett helt grundbidrag utgår till organisationer som har fler än 3 000 medlemmar. Organisationer med färre medlemmar får halvt grundbidrag. Det rörliga bidraget ges för utveckling och förnyelse av kvinnoorganisationernas verksamhet (9 §). Ansökan om bidrag prövas av regeringen (10 §).

Kommunalt stöd till politiska partier regleras i 2 kap. 9–10 §§ kommunallagen. Enligt 9 § får kommuner och landsting ge ekonomiskt bidrag (partistöd) till de politiska partier som är representerade i fullmäktige. Partistöd får också ges till ett parti som har upphört att vara representerat i fullmäktige, dock endast under ett år efter det att representationen upphörde. Enligt 10 § skall fullmäktige besluta om partistödets omfattning och formerna för detta. Stödet får inte utformas så att det otillbörligt gynnar eller missgynnar ett parti. Om det med stöd av 4 kap. 35 § KL har anställts en politisk sekreterare för de förtroendevalda i ett parti, skall detta beaktas när stödet bestäms.

Kommunerna och landstingen har också rätt att utbetala *utbildningsbidrag* för de förtroendevaldas deltagande i partiernas utbildning i kommunala frågor. Denna kompetens framgår inte direkt av kommunallagen. Av förarbetena till kommunallagen framgår emellertid att kommunen skall kunna ersätta kostnader som är föranledda av förtroendeuppdraget.

Bidrag till politiska ungdomsorganisationer regleras i lagen (1989:977) om kommunalt stöd till ungdomsorganisationer. Det framgår direkt av lagtexten att ett sådant stöd också får omfatta politisk verksamhet.

Sverige införde 1965 som ett av de första länderna i världen offentlig finansiering av de politiska partiernas verksamhet. Av förarbetena till lagen (prop. 1965:174) framgår att det statliga partistödet syftar till att stärka de politiska partiernas ställning i opinionsbildningen och därigenom stärka demokratin. Ett statligt partistöd kan enligt propositionen motverka ojämnheter och brist på resurser samt förbättra möjligheterna till kontinuerlig kontakt med väljarna. I propositionen framhålls också att det offentligt finansierade partistödet kan förebygga beroendet av enskilda bidragsgivare.

När riksdagen år 1969 beslutade införa möjligheten för kommuner och landsting att bevilja anslag till politiska partier med representation i fullmäktige, angavs i propositionen (prop. 1969:126) att målet för det kommunala partistödet var att stärka de politiska partiernas ställning i den kommunala demokratin. I samband med revisionen av kommunallagen 1991 inarbetades nya regler i kommunallagen om det kommunala partistödet. I samband med detta infördes en viss förändring av målangivelsen. Enligt proposition 1991/92:66 skall stödet ses som ett allmänt samhällligt stöd för att förbättra partiernas medverkan i opinionsbildningen bland medborgarna och därige-

nom stärka demokratin. De förändringar av reglerna som infördes innebar bl.a. att en möjlighet och i vissa fall en skyldighet infördes i fråga om att dela upp stödet i grundstöd och mandatbundet stöd. Övriga stödformer, t.ex. fria möteslokaler, kontorsutrustning och viss kontorsservice, legaliserades genom reformen, och det totala stödets fördelning utgör bedömningsgrunden för om kraven på likställighet mellan partierna uppfylls. Värdet av övriga stödformer skall vägas in vid en sådan bedömning. En nyhet var också möjligheten att lämna stöd till partier vilkas representation upphört.

Frågan om reglering och kontroll av partistödet har behandlats i en rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), Det offentliga stödet till partierna – Inriktning och omfattning (Ds 1994:31). Enligt rapporten kännetecknas den svenska modellen för partifinansiering av en konsensusstrategi, som innebär ett minimum av lagstiftning och kontroll, eventuellt i kombination med frivilliga överenskommelser mellan partierna, och en kontroll av att partierna inte bryter mot överenskommelserna som är huvudsakligen etisk. I en internationell jämförelse framstår den svenska lagstiftningen som begränsad. Sverige skiljer sig från andra länder som studerats av utredningen även med avseende på att någon offentlig kontroll av hur medlen används inte förekommer. Mot bakgrund av att det är fråga om relativt stora belopp som beslutas av förmånstagarna själva bör enligt utredarnas uppfattning medborgarna garanteras en viss insyn.

Utskottets bedömning

Motionen behandlar flera principiellt viktiga frågor om finansieringen av de politiska partiernas verksamhet m.m. Utskottet konstaterar att den svenska lagstiftningen på det här aktuella området medvetet begränsats. Utgångspunkten för detta är att de politiska partierna förmår att leva upp till det ansvar som friheten från offentlig kontroll av hur medlen används förutsätter. En analys av det slag som motionären efterlyser har i vissa delar gjorts av ESO, vilket redovisats i det föregående. Regeringen har i 1998 års regeringsförklaring uttalat att man avser att bjuda in samtliga riksdagspartier till samtal om hur öppenheten kan öka kring finansiella bidrag till politiska partiers och enskilda kandidaters valkampanjer. Uttalandet har dock hittills inte föranlett någon åtgärd från regeringens sida. Med detta får motion K217 (m) i denna del (yrkande 1) anses besvarad, varför den avstyrks. Utskottet finner inget skäl för riksdagen att för närvarande ta något initiativ med den inriktning som föreslås i motionen i övrigt varför den avstyrks även i dessa delar (yrkandena 2–6).

Förtroendet för politiker m.m.

Motionen

I flerpartimotion 1998/99:K275 föreslår Barbro Westerholm m.fl. (fp, m, v, kd, c, mp) att Demokratiutredningen bör få tilläggsdirektiv angående genomförandet av en mer djupgående analys av vad som ligger bakom det sjunkande förtroende som visas politiker och att utredningen bör komma med

förslag om hur man kommer till rätta med problemen (yrkande 1). Det föreslås också att Demokratiutredningen i det nämnda arbetet bör ta till vara internationella erfarenheter rörande etik i politiken (yrkande 2). I motionen ges exempel på verksamheter med detta innehåll som bedrivs i enskilda länder samt inom OECD och Europarådet.

Demokratiutredningen

Utredningen om folkstyret i Sverige inför 2000-talet, Demokratiutredningen (SB 1997:01), fick sina direktiv i september 1997 (dir. 1997:101). Enligt direktiven skall kommitténs arbete koncentreras till följande områden:

- Internationaliseringen av ekonomin. Ekonomi och demokrati i samspel.
- Sverige i Europeiska unionen.
- Nya informations- och kommunikationsmönster, informationstekniken.

Det nya medielandskapet.

- Förändringarna i den offentliga sektorn. Utvecklingen inom den offentliga sektorn.

Utgångspunkten för kommitténs arbete bör vara varje medborgares rätt till full delaktighet i samhället. Kommittén skall summera och värdera de senaste årens demokratiutredningar och demokratiforskning och bedöma om ytterligare undersökningar och forskning bör initieras. Kommittén skall utöver analyser och beskrivningar lämna konkreta förslag inom de områden där den anser det behövt. Kommittén skall bedriva sitt arbete så att det offentliga samtalet kring demokratin och det svenska folkstyret stimuleras och utvecklas.

Som exempel på en rad viktiga förändringar i det svenska samhället under 1990-talet nämns i direktiven bl.a. att ungdomars förtroende för traditionella demokratiska former sviktar och att antalet aktiva i idéburna föreningar minskat kraftigt de senaste femton åren. Vidare sägs att det folkliga engagemanget ändrar form. Flera av de stora folkrörelserna visar tydliga tecken på minskad förmåga att attrahera medborgarna. Olika undersökningar visar att tilltron till det politiska systemet under senare tid har avtagit och att det har uppstått en klyfta mellan väljare och valda.

Kommitténs uppdrag skall vara avslutat senast den 31 december 1999.

I november 1998 fick kommittén tilläggsdirektiv (dir. 1998:100), enligt vilka kommittén skall utreda orsakerna till det sjunkande valdeltagandet och föreslå åtgärder för att öka medborgarnas delaktighet och engagemang i det demokratiska systemet.

Tidigare riksdagsbehandling

Etiska frågor har i riksdagen aktualiserats i en mängd olika sammanhang under senare år. Frågor om behovet av etiska värderingar i samhällslivet behandlades vid riksmötet 1989/90 i kulturutskottet som avstyrkte en motion om etik, moral och normer i samhällslivet (bet. 1989/90:KrU14). Enligt utskottets mening får övergripande levnadsnormer bärkraft endast om de accepteras av de enskilda människorna. Vilka normer en människa accepterar och lever efter är beroende av bl.a. hennes religiösa uppfattning och hen-

nes livsåskådning i övrigt. En annan sak är att det inom olika yrkesområden kan vara motiverat att diskutera behovet och lämpligheten av etiska riktlinjer, normer eller koder för det professionella handlandet, ansåg utskottet.

Konstitutionsutskottet har vid flera tillfällen avstyrkt motioner om bl.a. lagstiftningens förankring i den kristna etiken, senast vid riksmötet 1993/94 (bet. 1993/94:KU5). Utskottet erinrade i detta sammanhang bl.a. om att 1 kap. 2 § RF stadgar att den offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet samt att det i RF också ges bestämmelser om grundläggande fri- och rättigheter. Mot bakgrund av detta ansåg utskottet inte att det fanns anledning att ytterligare markera sambandet mellan lagstiftningen och samhällets etiska grundvärderingar. Konstitutionsutskottet har också under föregående riksmöte avstyrkt ett motionsyrkande angående en särskild utredning om etikens betydelse för samhällsutvecklingen. Enligt utskottets mening ger ett studium av riksdagens betänkanden i olika frågor en god bild av vilka etiska normer det finns och hur normerna tillämpas på samhällsutvecklingen (bet. 1997/98:KU5).

Konstitutionsutskottet behandlade våren 1998 (bet. 1997/98:KU31) ett motionsyrkande med ett liknande innehåll som yrkande 2 i den här aktuella motionen. Utskottet hänvisade i detta sammanhang till vad regeringen anförde i den förvaltningspolitiska propositionen (prop. 1997/98:136) om att frågor om etik och innehåll i tjänstemannarollen lyfts fram och diskuteras inom myndigheterna. Den då aktuella motionen fick enligt utskottet med detta anses besvarad varför den avstyrktes.

Utskottets bedömning

Enligt utskottets mening bör uppgiften att analysera orsakerna till det minskande förtroendet för politiker kunna inrymmas i Demokratiutredningens direktiv. Något behov av tilläggsdirektiv som föreslås i motionen finns således inte. Motion K275 (fp, m, v, kd, c, mp) avstyrks i denna del (yrkande 1).

När det gäller etik i politiken hänvisar utskottet till tidigare uttalanden angående etik i förvaltningen, vilka redovisats i det föregående. Enligt utskottets mening bör etik i politiken i analogi med detta främst vara en fråga för de politiska partierna att lyfta fram och diskutera. Något behov av initiativ från riksdagen i detta sammanhang ser utskottet inte. Motionen avstyrks även i denna del (yrkande 2).

Den svenska förvaltningsmodellen

Motionen

I motion 1998/99:K347 föreslår Hans Stenberg m.fl. (s) att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att studera alternativa modeller för styrning av statliga verk och myndigheter. Enligt motionärerna är det för de flesta medborgare obegripligt att ett ansvarigt statsråd inte har rätt att ingripa när ett verk eller en myndighet agerar på ett sätt som strider mot den allmänna rättsuppfattningen och mot fattade politiska beslut. Den svenska förvaltningsmo-

dellen skapar enligt motionärerna en misstro mot det politiska systemet och är därför i förlängningen ett hot mot demokratin.

Tidigare riksdagsbehandling

I samband med behandlingen av den förvaltningspolitiska propositionen våren 1998 (prop. 1997/98:136, bet. 1997/98:KU31) hade utskottet tagit ställning till ett motionsyrkande med ett innehåll som väsentligen överensstämmer med yrkandet i den här aktuella motionen. Utskottet anförde i sin bedömning att den förvaltningspolitiska kommissionen, vars överväganden låg till grund för den aktuella propositionen, inte hade gett uttryck för uppfattningen att den svenska statsförvaltningen borde omstruktureras på det sätt som föreslogs i motionen. Utskottet såg heller ingen anledning att ta något initiativ till utredning med den inriktning som motionen förespråkade. Motionen avstyrktes i denna del.

Utskottets bedömning

Med hänvisning till utskottets tidigare ställningstagande avstyrks motion K347 (s).

E-postadress till politiskt förtroendevalda

Motionen

I kommittémotion 1998/99:K231 hemställer Helena Bargholtz m.fl. (fp) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om e-postadress till alla politiskt förtroendevalda (yrkande 2). Syftet med detta är enligt motionen att ytterligare underlätta kommunikationen mellan väljare och kandidater.

Bakgrund

Samtliga riksdagsledamöter har e-postadress med anknytning till riksdagens datanät. Någon samlad bild av i vilken omfattning politiskt förtroendevalda på kommunal och regional nivå kan nås via e-post finns såvitt bekant inte. Ett allmänt intryck är att det blir allt vanligare att politiskt förtroendevalda har egna hemsidor på Internet.

I regeringens skrivelse 1998/99:2 Informationssamhället inför 2000-talet finns en beskrivning av en ny IT-tillämpning med anknytning till den här aktuella frågan. I Umeå kommun pågår ett projekt som syftar till att göra det möjligt för alla oavsett kön, familje- och arbetssituation och bosättning att engagera sig inom det politiska livet. Detta skall möjliggöras genom att informationstekniken introduceras som ett redskap i det politiska arbetet i form av en elektronisk anslagstavla för utbyte av information i form av inlägg eller s.k. chat i realtid. Alla riksdagspartier har eller har haft en sådan mötesplats enligt skrivelsen.

I sammanhanget kan också nämnas att enligt den nämnda skrivelsen hade i mars 1998 42 % av befolkningen i Sverige i åldern 9–79 år tillgång till persondator och Internet i hemmet. Sedan årsskiftet gäller att förmånen att använda en datorutrustning som arbetsgivaren tillhandahåller är skattefria. Denna förmån har enligt skrivelsen fått stort genomslag och utnyttjas på många arbetsplatser.

Utskottets bedömning

Såvitt utskottet kan bedöma går utvecklingen snabbt i den riktning som motionärerna vill. Något behov av åtgärder från riksdagens sida föreligger därför inte. Motion K231 yrkande 2 (fp) avstyrks.

Demokratikatalog

Motionen

I motion 1998/99:K261 föreslår Peter Pedersen (v) att regeringen bör vidta åtgärder för att ta fram en ”demokratikatalog” som belyser olika partiers ställningstaganden m.m. vid införandet av olika rättigheter under 1900-talet. Enligt motionären vore en redovisning i systematisk form av samtliga politiska partiers ställningstaganden i form av anförenden, motioner, interpellationer, frågor, voteringar och reservationer vid införandet av det stora antalet rättigheter som riksdagen fattat beslut om ett bra faktaunderlag för en seriös debatt i framtiden.

Bakgrund

Den som söker uppgifter av det slag som nämns i motionen kan i första hand vända sig till översiktliga framställningar av Sveriges moderna historia, t.ex. den av riksdagen utgivna boken Riksdagen – En svensk historia, författad av Stig Hadenius och utgiven 1994. Kontakter med Demokratiutredningen har givit vid handen att utredningen inte har några planer på att ta initiativ till en skrift av här avsett slag. Inte heller riksdagens informationsenhet har några sådana planer.

Utskottets bedömning

Utskottet finner mot bakgrund av redovisningen i det föregående ingen anledning att föreslå att riksdagen tar något initiativ med den inriktning som föreslås i motion K261 (v), varför den avstyrks.

Information om grundlagarna

Motionen

I partimotion 1998/99:K327 föreslår Gudrun Schyman m.fl. (v) att riksdagen hos regeringen begär förslag till en informationsinsats om Sveriges grundlagar. Enligt motionärerna är kunskaperna om de svenska grundlagarna inte

vare sig breda eller djupa. Skolans undervisning verkar mycket summarisk. Det krävs enligt motionärerna en bred informationsinsats i skolorna och samhället i övrigt. Regeringen bör ges i uppdrag att ta fram förslag till en sådan informationsinsats, anser motionärerna.

Bakgrund

Enligt riksdagens informationsenhet har strävan efter att markera grundlagarnas betydelse för den svenska demokratin i hög grad påverkat arbetet med riksdagens utåtriktade information. Information om grundlagarna finns med i allt allmänt presentationsmaterial, såsom presentationsbroschyren om riksdagen, informationen om riksdagen på hemsidan och den tidigare nämnda riksdagshistoriken (Hadenius: Riksdagen – En svensk historia). Riksdagen tillhandahåller också ett särskilt studiematerial om grundlagarna. I samarbete med Demokratiutredningen utarbetas en skrift om grundlagarna avsedd för alla nivåer i utbildningssystemet. Riksdagen bedriver också ett demokratiprojekt med skolor som är belägna mer än 50 mil från Stockholm. Inom projektet har en tävling genomförts angående grundlagarnas betydelse. Det framhålls att riksdagen arbetar med grundlagarna som en grundsten i det fortlöpande, övergripande arbetet med demokratifrågor och inte i kampanjform.

Utskottets bedömning

Enligt utskottets mening har medborgarnas kunskaper om grundlagarna stor betydelse för vaktsläendet om och utvecklingen av den svenska demokratin. Uppgiften att informera om grundlagarna och innehållet i dessa är en naturlig uppgift för riksdagen i dess egenskap av lagstiftande församling. Enligt utskottets mening bedrivs riksdagens informationsverksamhet i detta avseende på ett tillfredsställande sätt. Något initiativ av det slag som föreslås i motion K327 (v) behövs därför inte, varför motionen avstyrks.

Information om kommunismen

Motionerna

I motion 1998/99:K219 föreslår Sten Andersson (m) att regeringen tar initiativ till en omfattande nationell informationsinsats om kommunismens illdåd. I motionen hänvisas till skriften *Om detta må ni berätta* om nazismens offer som regeringen tog initiativ till. Enligt motionären är många trots att kommunismens illdåd dokumenterats oinformerade om att kommunismen är lika grym som nazismen. Liknande synpunkter framförs av Henrik S Järrel (m) i motion 1998/99:K320. Enligt motionären bör på motsvarande sätt som gäller nazismens illdåd genom förintelsen kommunismens historia och folk-mord bli föremål för en riksomfattande informationskampanj, vilket riksdagen som sin mening bör ge regeringen till känna.

Bakgrund

Under 1997 startades inom Regeringskansliet projektet Levande historia som, enligt vad statsminister Göran Persson uttalade i samband med partiledardebatten i riksdagen i juni 1997, skulle inriktas på information om vad som hände under andra världskriget och den människosyn som låg bakom förintelsen av judarna. Informationsinsatserna, som tar sin utgångspunkt i Förintelsen och gäller frågor om medmänsklighet, demokrati och människors lika värde, består av fyra delar: politiska manifestationer, information till föräldrar och allmänheten, insatser riktade mot skolan samt insatser för att stödja forskningen. Bland konkreta, genomförda insatser kan nämnas utgivningen av en bok om förintelsen, inrättande av en hemsida under Information Rosenbad, etablering av ett kunskapscentrum vid Uppsala universitet och stöd till de överlevandes organisationer.

Under hösten 1998 togs olika politiska initiativ för ett liknande projekt om upplysning om förbrytelser som begåtts av kommunistiska regimer. Frågan har bl.a. tagits upp i två brev från moderatledaren Carl Bildt till statsminister Göran Persson i oktober 1998. I ett brevsvaret den 19 oktober anförde statsministern bl.a. att han var tveksam till om en nationell, centralt planerad informationskampanj var det mest effektiva sättet att öka kunskapen om de antidemokratiska krafter som verkat i kommunismens namn. Han sade sig emellertid vara övertygad om att de politiska partierna och folkbildningsorganisationerna kunde göra betydande insatser både gemensamt och på egen hand. Formerna för sådana insatser borde enligt statsministern bli föremål för överläggningar mellan partiledarna för riksdagspartierna, till vilka statsministern avsåg att kalla under hösten.

Frågan togs upp i en ny brevväxling mellan Carl Bildt och statsministern i början av december med anledning av ett uttalande av förre statsministern Ingvar Carlsson med innebörd att det borde tillsättas en utredning om kommunismens brott under 1900-talet. Samma dag togs frågan också upp i frågestunden i riksdagen av Beatrice Ask (m) som frågade om statsministern delade Ingvar Carlssons uppfattning och vilka initiativ regeringen i så fall skulle komma att ta. Statsministerns besked var att frågan bereddes i regeringen i avvaktan på den planerade partiledaröverläggningen i början av 1999. Dessa överläggningar, som genomfördes under februari 1999, ledde emellertid inte till någon överenskommelse mellan de politiska partierna.

Den 11 mars uppdrog regeringen till Skolverket att stödja och stimulera undervisningen i nutidshistoria och i samband därmed kartlägga och granska hur undervisningen bedrivs. Enligt regeringens beslut skall Skolverket kartlägga och granska i vilken utsträckning och på vilket sätt kampen för demokrati och mänskliga rättigheter samt brott mot dessa rättigheter av totalitära regimer under 1900-talet behandlas i skolans undervisning, särskilt inom ämnet historia. Under läsåret 1999/2000 skall Skolverket vidare vidta stödåtgärder för att stimulera utveckling av undervisningen i nutidshistoria med särskild tyngdpunkt på demokrati och mänskliga rättigheter samt de brott som begåtts av totalitära regimer. Skolverket skall för regeringen senast den 1 maj 1999 redovisa hur man tänker arbeta med uppdraget, och slutredovisning skall lämnas senast den 1 augusti 2000.

Folkpartiledaren Lars Leijonborg har föreslagit en stiftelsebildning för det här aktuella ändamålet. På denna grund bildades den 29 mars 1999 Stiftelsen Upplysning om kommunismens brott mot mänskligheten. Enligt stiftelseurkunden förekommer det bristande kunskaper om dessa brott. Ett viktigt inslag i kampen för demokrati och välstånd är enligt stiftarna att upplysa om kommunismens brott. Stiftelsens ändamål är enligt stadgarna att genom egna projekt eller i samverkan med andra upplysa om den ofärd och de brott mot mänskliga rättigheter som är och har varit ett faktum i kommunistiskt styrda länder samt att stimulera till samtal och diskussioner som visar den nära kopplingen mellan demokrati och mänskliga rättigheter. Styrelsen består av sju ledamöter med ordföranden i Sverigeesternas förbund, Peter Luksep, som ordförande.

Socialdemokraternas verkställande utskott beslöt den 26 mars 1999 enligt uppgifter i dagspressen att partiet inte skall stödja den nämnda stiftelsen. Partiet skall i stället avsätta pengar till en egen upplysningsinsats i samarbete med ABF och Olof Palmes internationella centrum.

Statsminister Göran Persson fick vid frågestunden i riksdagen den 20 maj 1999 frågan om han var beredd att satsa på en upplysningskampanj om kommunismens brott motsvarande den som gällde nazismens brott. I sitt svar hänvisade statsministern till de nämnda partiledaröverläggningarna, där man funnit att det saknades stöd för att med hjälp av staten bedriva en kampanj i den aktuella frågan. Att sprida upplysning om och ta avstånd från kommunismens brott är enligt Göran Persson en uppgift för de förtroendevalda och de politiska partierna.

Utskottets bedömning

Som redovisats i det föregående har under den senaste tiden flera initiativ tagits som är ägnade att i olika avseenden sprida kännedom om förbrytelser som begåtts av kommunistiska och andra totalitära regimer. Enligt utskottets mening finns det mot denna bakgrund ingen anledning för utskottet att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida i överensstämmelse med de här aktuella motionerna (m). Motionerna K219 och K320 avstyrks.

Opinionsundersökningar

Motionen

I motion 1998/99:A719 yrkande 3 föreslår Yvonne Ruwaida (mp) att riksdagen ger regeringen till känna att Demokratiutredningen förutsättningslöst skall utreda hur stor inverkan opinionsundersökningar har på väljarna. Enligt motionen har opinionsundersökningar och väljarbarometrar fått ett oproportionerligt stort utrymme i massmedierna och politikerna och därmed också i allmänhetens medvetande. Alltför många frågor till partiernas frontfigurer handlar också enligt motionen om väljarbarometrar i stället för partiernas politik och visioner.

Bakgrund

Enligt boken *Opinionsmätningarna och demokratin*, författad av statsvetarna Olof Petersson och Sören Holmberg och utgiven 1998, har opinions- och marknadsundersökningar blivit en betydelsefull näringsgren också i Sverige. Årsomsättningen uppgick 1996 till över en miljard kronor. Antalet personer som i vid mening arbetar med opinionsundersökningar uppgår till ca 8 000 personer. Bland de företag eller motsvarande som sysslar med mätning av väljarsympatier är Statistiska centralbyrån, Skandinavisk Opinion AB (Skop), Sifo, Temo och Gallup de ledande.

När det gäller frågan om restriktioner för opinionsundersökningar och publicering av resultaten har den europeiska branschorganisationen Esomar beräknat att 30 av 78 undersökta länder har någon form av lagstiftning mot undersökningar av detta slag. Tysklands grundlag innehåller garantier för yttrande- och pressfrihet, vilket i princip hindrar ett införande av restriktioner mot publiceringen av opinionsundersökningar. Dock finns i Tyskland ett förbud mot att publicera prognoser om valresultat, s.k. exit polls, före vallokalernas stängning. Samma regler gäller även i exempelvis Nederländerna och Nya Zeeland. I Frankrike infördes 1977 en lag som förbjuder publicering, spridning och kommentarer till opinionsundersökningar under sista veckan före valdagen. Numera betraktas enligt Peterssons och Holmbergs bok den aktuella lagstiftningen som överspelad av den tekniska utvecklingen. Valbarometrar genomförs även under den sista veckan före valet, och resultaten finns tillgängliga för partierna själva och läcks regelbundet till schweiziska, brittiska och andra utländska medier. Opinionsmätningarna som gjordes omedelbart före valet 1997 fanns tillgängliga via Internet. Europarådet fann i mitten av 1980-talet att en harmonisering av lagstiftningen mot valbarometrar varken var nödvändig eller önskvärd.

Enligt Petersson och Holmberg är det inte möjligt att dra slutsatsen att opinionsmätningar entydigt skulle vara antingen goda eller dåliga för demokratin. Åtskilliga av dagens opinionsmätningar har dock negativa effekter för demokratins funktionssätt. Frågan är om dessa nackdelar är så stora att de skulle föranleda att staten genom lagstiftning ingrep reglerande. En sådan reglering skulle t.ex. kunna ges formen av ett förbud mot att publicera resultaten av opinionsundersökningar ett visst antal dagar före ett val. Syftet med en sådan reglering – att motverka opinionsmätningarnas avarter – skulle i princip kunna uppnås också genom branschens självreglering. Enligt Petersson och Holmberg är branschens vilja i detta hänseende emellertid mycket begränsad. Alternativet att förbjuda publicering av valdagsundersökningar innan röstningen avslutats bedöms som verkningslös på grund av den tekniska utvecklingen. Sådan är erfarenheten i länder med motsvarande förbud.

Utskottets bedömning

Enligt utskottets mening bör frågan om opinionsundersökningar, även om den inte berörs explicit i direktiven, rymmas inom den allmänna inriktning inom vilken Demokratiutredningen arbetar. Mot denna bakgrund är det enligt

utskottets mening inte påkallat att riksdagen tar ett initiativ av det slag som föreslås i motion A719 yrkande 3 (mp). Motionen avstyrks.

Regler om kommunalt beslutsfattande

Motionen

I motion 1998/99:Bo23 yrkande 6 (mp), som väckts med anledning av proposition 1998/99:122 Kommunala bostadsföretag, föreslås att en bestämmelse införs i kommunallagen med innebörd att vissa betydelsefulla kommunala beslut skulle kräva en kvalificerad majoritet, t.ex. två tredjedelar av de röstande, eller två beslut med enkel majoritet med ett mellanliggande kommunalval. Enligt motionen borde för- och nackdelar med en sådan ordning utredas i anslutning till andra diskuterade förändringar av kommunallagen.

Bakgrund

I den aktuella propositionen föreslogs att ett nytt tidsbegränsat sanktionssystem skulle införas vad avser bestämmelserna om indragning av räntestöd vid ägarförändringar och överlåtelse av kommunala bostadsföretag eller deras bostäder. Förslaget syftade till att motverka att bostadsföretagen säljs ut eller att pengar förs över från bostadsföretagen till annan verksamhet i kommunen under den tid då den framtida utvecklingen av de allmännyttiga bostadsföretagen utreds. Bostadsutskottet tillstyrkte förslaget med vissa ändringar i fråga om den föreslagna lagens ikraftträdande, slopande av lagens retroaktiva verkningar samt en förkortning av lagens giltighetstid (1998/99:BoU11, rskr. 251).

I 8 kap. 15 § RF, som torde ha stått modell för motionens förslag, stadgas att grundlag stiftas genom två likalydande beslut, varvid det andra beslutet inte får fattas förrän det efter det första beslutet hållits val till riksdagen i hela riket och den nyvalda riksdagen har samlats. Vidare skall minst nio månader förflyta mellan den tidpunkt då ärendet första gången anmäldes i riksdagens kammare och valet, såvida inte konstitutionsutskottet med fem sjättedels majoritet medger undantag härifrån. Folkomröstning skall anordnas om vilande grundlagsförslag, om yrkande om detta framställs av minst en tiondel av riksdagens ledamöter och minst en tredjedel av ledamöterna röstar för bifall.

Beslutsordningen i kommun- och landstingsfullmäktige regleras i 3 kap. 40–45 §§ kommunallagen (KL). Enligt 43 § bestäms utgången av en omröstning genom enkel majoritet, om inte något annat är föreskrivet. Med det sistnämnda torde främst åsyftas bestämmelsen i 5:36 KL om bordläggning, enligt vilken ett ärende skall bordläggas om det begärs av minst en tredjedel av de närvarande ledamöterna. För bordläggning i fråga om val eller tidigare bordlagt ärende krävs dock enkel majoritet.

En bestämmelse som påminner om den ordning som föreslås i motionen återfinns i kommunallagens bestämmelser om kommunalförbund (3:20–28 KL). Enligt 27 § sjunde punkten skall förbundsordningen för ett kommunal-

förbund ange om det för beslut skall krävas kvalificerad majoritet i den beslutande församlingen och för vilka ärenden detta skall gälla. Det framgår inte närmare av förarbetena till lagstiftningen, som infördes den 1 januari 1998, vilka typer av ärenden som kan komma i fråga vid tillämpningen av 3:27 sjunde punkten KL.

Utskottets bedömning

En förändring av kommunallagens bestämmelser om beslutsordningen i kommuner och landsting i den riktning som föreslås i motionen skulle enligt utskottets mening innebära en inskränkning av den kommunala självstyrelsen. Den politiska majoritet som framkommit i val till kommun- eller landstingsfullmäktige skulle med den föreslagna ordningen i vissa fall kunna hindras från att slå igenom i politiska beslut. Utskottet ser det också som en betydande svårighet att ange vilka typer av frågor som skulle omfattas av en sådan restriktion som föreslås i motionen. Utskottet anser också att reglerna i RF beträffande grundlagsändringar inte bör läggas till grund för liknande restriktioner i kommunallagstiftningen, därtill är skillnaden för stor både principiellt och i sak. Enligt utskottets mening utgör inte heller bestämmelserna i 3:27 KL, om möjligheten att kräva kvalificerad majoritet för vissa beslut inom ett kommunalförbund, en adekvat förebild för en lagändring av det slag som föreslås i motionen. Utskottet vill i denna del erinra om att den nämnda bestämmelsen i KL främst motiveras av behovet av minoritetsskydd i en situation där kompetens överförs från enskilda kommuner till ett kommunalförbund. Med hänvisning till vad utskottet anfört avstyrks motion 1998/99:Bo23 yrkande 6 (mp).

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *slopande av trosbekännelsekravet i successionsordningen*
att riksdagen avslår motion 1998/99:K238,
res. 1 (v, fp, mp)
2. beträffande *övergång till republik*
att riksdagen avslår motion 1998/99:K259,
res. 2 (v)
3. beträffande *utvidgad rösträtt för invandrare*
att riksdagen avslår motion 1998/99:K237,
res. 3 (v, mp)
4. beträffande *sänkt rösträttsålder till 16 år*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:K292, 1998/99:Kr274 yrkande 61, 1998/99:So373 yrkande 4 och K349,
res. 4 (mp)
5. beträffande *rösträtt för personer som fyller 18 år under ett valår*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:K203 och 1998/99:Kr274 yrkande 62,
res. 5 (c, mp)

6. *beträffande övergång till vårval*

att riksdagen med bifall till motionerna 1998/99:K241 yrkande 1 delvis, 1998/99:K269 yrkande 1 och 1998/99:K326 yrkande 2 samt med anledning av motionerna 1998/99:K226, 1998/99:K227 yrkande 2 och 1998/99:K283 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

res. 6 (s, v)

7. *beträffande övergång till skilda valdagar för val till riksdagen respektive kommun- och landstingsfullmäktige*

att riksdagen med bifall till motionerna 1998/99:K241 yrkande 1 delvis och 1998/99:K269 yrkande 2 samt med anledning av motionerna 1998/99:K227 yrkande 1, 1998/99:K312 och 1998/99:K328 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

res. 7 (s, v)

8. *beträffande höjning av den s.k. småpartispärren vid fördelning av mandaten i riksdagsval*

att riksdagen avslår motion 1998/99:K208 delvis,

9. *beträffande utredning av den s.k. småpartispärren vid fördelning av mandaten i riksdagsval,*

att riksdagen avslår motion 1998/99:K269 yrkande 3,

res. 8 (v, kd, mp)

10. *beträffande minskning av antalet ledamöter i riksdagen*

att riksdagen avslår motion 1998/99:K208 delvis,

res. 9 (m)

11. *beträffande beslutande folkomröstning vid grundlagsändring*

att riksdagen avslår motion 1998/99:K352 yrkande 5,

res. 10 (mp)

12. *beträffande initiativ till nationell folkomröstning*

att riksdagen avslår motion 1998/99:K352 yrkande 6,

res. 10 (mp)

13. *beträffande regler om frågealternativ i nationella folkomröstningar*

att riksdagen avslår motion 1998/99:K352 yrkande 7,

res. 10 (mp)

14. *beträffande majoritetsregel om utfallet av nationella folkomröstningar*

att riksdagen avslår motion 1998/99:K352 yrkande 8,

res. 10 (mp)

15. *beträffande införande av bestämmelse om statsministerns avgång efter val till riksdagen*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:K213 och 1998/99:K241 yrkande 1 delvis,

res. 11 (c)

res. 12 (mp)

16. *beträffande lagrådsgranskning av förslag till ändring av grundlag*

att riksdagen avslår motion 1998/99:K328 yrkande 11,

res. 13 (m, fp)

17. beträffande *bestämmelser om ledighet för Lagrådets ledamöter*
att riksdagen avslår motion 1998/99:K229,

18. beträffande *regler om finansiering av de politiska partiernas verksamhet*

att riksdagen avslår motion 1998/99:K217 yrkande 1,

19. beträffande *utredning om förbud mot utländska bidrag till svenska politiska partier*

att riksdagen avslår motion 1998/99:K217 yrkande 2,

20. beträffande *utredning om ett regelsystem avseende fackföreningsrörelsens bidragsgivning till de politiska partierna*

att riksdagen avslår motion 1998/99:K217 yrkande 3,

21. beträffande *avdragsrätt i skattehänseende för enskilda personers bidrag till politiska partier m.m.*

att riksdagen avslår motion 1998/99:K217 yrkande 4,

22. beträffande *regelverk om finansiering m.m. av folkomröstningar*
att riksdagen avslår motion 1998/99:K217 yrkande 5,

23. beträffande *statsmaktens agerande i fråga om vissa statsfinansierade kampanjer*

att riksdagen avslår motion 1998/99:K217 yrkande 6,

24. beträffande *analys av orsakerna till minskat förtroende för politiker*

att riksdagen avslår motion 1998/99:K275 yrkande 1,

25. beträffande *etik i politiken*

att riksdagen avslår motion 1998/99:K275 yrkande 2,

26. beträffande *styrning av statliga verk och myndigheter*
att riksdagen avslår motion 1998/99:K347,

27. beträffande *e-postadress till politiskt förtroendevalda*
att riksdagen avslår motion 1998/99:K231 yrkande 2,

28. beträffande *en s.k. demokratikatalog*
att riksdagen avslår motion 1998/99:K261,

29. beträffande *information om grundlagarna*
att riksdagen avslår motion 1998/99:K327,

res. 14 (v)

30. beträffande *information om kommunismen*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:K219 och 1998/99:K320,

31. beträffande *utredning avseende opinionsundersökningar*
att riksdagen avslår motion 1998/99:A719 yrkande 3,

32. beträffande *ändring i kommunallagen av regler om beslutsfattande i vissa fall*

att riksdagen avslår motion 1998/99:Bo23 yrkande 6.

res. 15 (mp)

Stockholm den 16 september 1999

På konstitutionsutskottets vägnar

Per Unckel

I beslutet har deltagit: Per Unckel (m), Göran Magnusson (s), Pär Axel Sahlberg (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Kenneth Kvist (v), Ingvar Svensson (kd), Jerry Martinger (m), Inger René (m), Kerstin Kristiansson (s), Tommy Waidelich (s), Mats Einarsson (v), Björn von der Esch (kd), Nils Fredrik Aurelius (m), Per Lager (mp), Åsa Torstensson (c) Helena Bargholtz (fp) och Britt-Marie Lindkvist (s).

Reservationer

1. Slopande av trosbekännelsekravet i successionsordningen (mom. 1)

Kenneth Kvist (v), Mats Einarsson (v), Helena Bargholtz (fp) och Per Lager (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar med "Utskottet hänvisar" och slutar med "K238 (v) avstyrks" bort ha följande lydelse:

Som framhålls i motion K238 (v) är bestämmelsen i 4 § successionsordningen om att Konungen liksom prinsar och prinsessor alltid skall vara "av den rena evangeliska läran" otidsenlig i en tid när Svenska kyrkan skiljs från staten, varigenom också en neutralitet i religiösa frågor från statsmaktens sida upprättas. Kravet på att statschefen skall omfatta en viss religiös tro står enligt motionen i strid med såväl grundlagens 2 kap. 1 § angående religionsfrihet som den annars numera allmänt omfattade åsikten att staten skall förhålla sig neutral i religiösa spörsmål. Utskottet, som instämmer i vad som anförs i motionen, anser att tiden nu är mogen att ändra på den rådande ordningen vad gäller bekännelsekravet i 4 § SO. Riksdagen bör därför med bifall till motion K238 (v) hos regeringen begära förslag till ändring av den aktuella lagstiftningen.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *slopande av trosbekännelsekravet i successionsordningen*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:K238 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. Övergång till republik (mom. 2)

Kenneth Kvist och Mats Einarsson (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar med "Med hänvisning" och slutar med "Motion K259 (v)." bort ha följande lydelse:

Enligt motion K259 (v) bör statschefen, som innehar det främsta ämbetet och förtroendeuppdraget i en demokrati, tillsättas på ett sätt som står i överensstämmelse med den demokratiska grunduppfattning som i alla andra offentliga sammanhang anses självklar. Monarkins själva existens fungerar också enligt motionärerna som en ideologisk konservering av icke-demokratiska föreställningar om "överhetens" utvaldhet och "naturliga" maktbefogenheter. Statschefens representativa funktion understryker ytterli-

gare det orimliga i att statschefen föds till sitt ämbete. Dessa förhållanden motiverar enligt utskottets mening att, som föreslås i motionen, statschefen utses bland personer som kan förväntas ha erfarenhet av att representera nationen och som åtnjuter ett brett politiskt förtroende. Den som av riksdagen utses till talman bör enligt utskottets mening även vara statschef. Riksdagen bör mot denna bakgrund och med bifall till motion K259 (v) hos regeringen begära förslag till sådana ändringar som gör det möjligt att införa ett republikanskt statsskick.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *övergång till republik*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:K259 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. Utvidgad rösträtt för invandrare (mom. 3)

Kenneth Kvist (v), Mats Einarsson (v) och Per Lager (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar med "Utskottet finner" och slutar med "K237 (v) avstyrks" bort ha följande lydelse:

Som framhålls i motion K237 finns det två sätt att betrakta rösträtten, nämligen att den är knuten antingen till medborgarskapet eller till boende och den sociala och politiska miljö i vilken man lever. Utskottet konstaterar att Medborgarskapskommittén föreslagit att Sverige accepterar dubbelt medborgarskap fullt ut fr.o.m. att den nya medborgarskapslagen träder i kraft. Kommittén anser liksom motionärerna att de nackdelar som följer med dubbelt medborgarskap, bl.a. dubbel rösträtt och valbarhet till förtroendeuppdrag i flera länder, är relativt begränsade. Mot denna bakgrund ställer sig utskottet bakom yrkandet i motionen att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i lagstiftningen som innebär att invandrade kvinnor och män ges rösträtt i riksdagsval på samma grund som i kommunala val.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *utvidgad rösträtt för invandrare*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:K237 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

4. Sänkt rösträttsålder till 16 år (mom. 4)

Per Lager (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar med "Inte heller" och slutar med "sänkt rösträttsålder" bort ha följande lydelse:

I motionerna K292 (mp), Kr274 yrkande 61 (mp) och 1998/99:So373 yrkande 4 (mp) föreslås att rösträttsåldern sänks till 16 år i val till kommun- och landstingsfullmäktige samt riksdagen. Dock bör gränsen för valbarhet vara oförändrad, 18 år. I motion K349 (c) föreslås att en försöksverksamhet med sänkt rösträtt genomförs vid valet 2002. Utskottet delar motionärernas uppfattning att politiken måste göras mera tillgänglig och intressant, om

demokratin skall kunna utvecklas och förbättras. Genom sänkt rösträttsålder kan det politiska intresset bland ungdomar stimuleras. Utskottet finner anledning att i sammanhanget poängtera att genomsnittsåldern för första gångsväljare har höjts till 20 år på grund av införandet av fyraåriga mandatperioder, vilket innebär att många ungdomar inte kommer att kunna utöva sin rösträtt förrän efter fyllda 21 år. Därför bör enligt utskottets mening riksdagen som föreslås i motionerna hos regeringen begära förslag till sådan ändring i gällande lagstiftning att rösträttsåldern sänks till 16 år vid val till kommun- och landstingsfullmäktige samt riksdagen.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *sänkt rösträttsålder*

att riksdagen med bifall till motionerna 1998/99:K292, 1998/99:Kr274 yrkande 61 och 1998/99:So373 yrkande 4 och med anledning av motion 1998/99:K349 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

5. Rösträtt för personer som fyller 18 år under ett valår (mom. 5)

Åsa Torstensson (c) och Per Lager (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar med ”Motionerna K203 (v)” och slutar med ”ges rösträtt” bort ha följande lydelse:

I motionerna K203 (v) och Kr274 yrkande 62 (mp) föreslås att rösträtten bör vara knuten till kalenderår så att den som fyller 18 år senast den 31 december valåret skall vara röstberättigad, även om vederbörande inte uppnått 18-årsgränsen på valdagen. Som skäl för en sådan ordning anføres i motionerna att den som fyller 18 år under valåret men efter valdagen får vänta ytterligare fyra år på att få utnyttja sin rösträtt, vilket kan leda till en känsla av utanförskap för den drabbade. Utskottet instämmer i denna bedömning och anser att riksdagen bör begära förslag från regeringen om en ändrad lagstiftning på området. Detta bör riksdagen med bifall till motionerna K203 (v) och Kr274 yrkande 62 (mp) som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *rösträtt för personer som fyller 18 år under ett valår*

att riksdagen med bifall till motionerna 1998/99:K203 och 1998/99:Kr274 yrkande 62 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

6. Övergång till vårval (mom. 6)

Göran Magnusson (s), Pär Axel Sahlberg (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Kerstin Kristiansson (s), Tommy Waidelich (s), Kenneth Kvist (v) och Mats Einarsson (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar med "I flera motioner (c, mp, kd, fp och v)" och slutar med "utskottet anfört" bort ha följande lydelse:

I flera motioner (c, mp, kd, fp och v) föreslås att valdagen flyttas till våren. Som framgått av redovisningen i det föregående är det främsta argumentet i motionerna för en sådan ordning att valrörelsen numera delvis sammanfaller med budgetprocessen, vartill kommer de komplikationer som ett regeringskifte kan medföra. Enligt utskottets mening är problembeskrivningen i motionerna inte helt rättvisande. Den nya budgetprocessen har nämligen kommit att tänjas ut över tiden till följd av den ökade betydelse som vårbudgeten fått. Denna utveckling innebär att riksdagen numera är sysselsatt med budgetbehandlingen under en avsevärt längre tid än vad som kunde förutses vid tiden för riksdagens beslut om den nya ordningen. Argumentet i denna del för att flytta valdagen från hösten till våren har därmed fått mindre tyngd. Mot denna bakgrund vore det enligt utskottets mening fel att föregripa Riksdagskommitténs översyn och utvärdering av budgetprocessen. De slutsatser som kommittén kommer att redovisa hösten 2000 har enligt utskottets mening en stor betydelse för hur man skall se på frågan om val till riksdagen skall äga rum på våren eller hösten. Utskottet finner sammanfattningsvis inget skäl för riksdagen att för närvarande ta initiativ av det slag som föreslås i motionerna 1998/99:K226 (c), 1998/99:K227 yrkande 2 (mp), 1998/99:K241 yrkande 1 delvis (c), 1998/99:K269 yrkande 1 (kd), 1998/99:K283 (fp) och 1998/99:K326 yrkande 2 (v). Motionerna avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. *beträffande övergång till vårval*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:K226, 1998/99:K227 yrkande 2, 1998/99:241 yrkande 1 delvis, 1998/99:K269 yrkande 1, 1998/99:K283 och 1998/99:K326 yrkande 2.

7. Övergång till skilda valdagar för val till riksdagen respektive kommun- och landstingsfullmäktige (mom. 7)

Göran Magnusson (s), Pär Axel Sahlberg (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Kerstin Kristiansson (s), Tommy Waidelich (s), Kenneth Kvist (v) och Mats Einarsson (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar med "I flera motioner (mp, c, kd, m och fp)" och slutar med "till känna" bort ha följande lydelse:

I flera motioner (m, fp, c, kd, mp) yrkas att skilda valdagar för riksdags- och kommunalval bör införas alternativt övervägas i utredningsform. I motionerna anförs som skäl för en återgång till skilda valdagar i huvudsak att kommun- och landstingspolitiken under den nuvarande ordningen överskuggas av rikspolitiken och att de lokala och regionala frågorna därför bör ges en framträdande roll i valrörelserna inom ramen för separata valdagar. En sådan ordning skulle enligt motionärerna främja den kommunala demokratin.

Som redovisats i det föregående uttalade utskottet våren 1998 att den gemensamma valdagen bidrar till att öka valdeltagandet och att skilda valdagar inte med säkerhet skulle leda till att de lokala frågorna kommer mer i fokus, Erfarenhetsmässigt får rikspolitiken nämligen ett stort genomslag i de kommunala valen även om valdagarna är skilda i tiden. Sådana är erfarenheterna dels i Sverige före 1970, dels i de nordiska grannländer som har skilda valdagar. Dessa bedömningar har enligt utskottets mening alljämt aktualitet. Nyligen har det låga valdeltagandet i kommunalvalet i Norge visat samma tendens. Till detta kan läggas att enligt en forskningsrapport (Demokratiutredningens skrift nr 26, 1998) anser mindre än en tredjedel av svenska folket att delad valdag är en angelägen reform från demokratisynpunkt.

Som utskottet redovisat i det föregående avser regeringen att genom tilläggsdirektiv senare uppdra till den kommande parlamentariska kommitté som skall utreda vissa frågor rörande regeringsformen att ta upp vissa valfrågor som har anknytning till det konstitutionella systemet och den parlamentariska ordningen. Enligt utskottets mening kan frågan om den gemensamma valdagen och alternativ till denna ordning komma att behandlas i detta sammanhang.

Utskottet anser sammanfattningsvis och med hänvisning till vad som här anförts att riksdagen för närvarande inte bör ta något initiativ av det slag som förespråkas i motionerna 1998/99:K227 yrkande 1 (mp), 1998/99:K241 yrkande 1 delvis (c), 1998/99:K269 yrkande 2 (kd), 1998/99:K312 (m) och 1998/99:K328 yrkande 1 (fp). Motionerna avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. *beträffande övergång till skilda valdagar för val till riksdagen respektive kommun- och landstingsfullmäktige*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:K227 yrkande 1, 1998/99:K241 yrkande 1 delvis, 1998/99:K269 yrkande 2, 1998/99:K312 yrkande 1 och 1998/99:K328 yrkande 1.

8. Utredning av den s.k. småpartispärren vid fördelning av mandaten i riksdagsval (mom. 9)

Kenneth Kvist (v), Ingvar Svensson (kd), Mats Einarsson (v), Björn von der Esch (kd) och Per Lager (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar med "I fråga om" och slutar med "Motionerna avstyrks" bort ha följande lydelse:

I motion K269 yrkande 3 (kd) föreslås att frågan om en förändring av 4-procentsspärren i val till riksdagen blir föremål för utredning. Enligt motionärerna kan den nuvarande spärren ersättas med en s.k. intrappningsskala, men även andra lösningar bör kunna övervägas. Utskottet instämmer i vad som anförs i motionen om att mandatfördelningsspärren i val till riksdagen har beskurit principen om att varje röst skall ha lika värde och att syftet med spärren, att skapa stabila regeringsmajoriteter och undvika partisplittring, i huvudsak inte infriats. Spärren av här aktuellt slag har dessutom tröskeleffekter som inte är acceptabla. Enligt utskottet bör även beaktas motionärernas

synpunkt att nya politiska rörelser inte bör diskrimineras av valsystemet. Med hänvisning till vad utskottet anfört bör motionen K269 yrkande 3 (kd) bifallas.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *utredning av den s.k. småpartispärren vid fördelning av mandaten i riksdagsval*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:K269 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

9. Minskning av antalet ledamöter i riksdagen (mom. 10)

Per Unckel, Jerry Martinger, Inger René och Nils Fredrik Aurelius (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar med ”Med hänvisning” och slutar med ”i denna del” bort ha följande lydelse:

I motion K208 delvis (m) föreslås att regeringen låter utreda frågan om en minskning av antalet ledamöter i riksdagen till 175. Motionären anser att en reducering av antalet ledamöter i riksdagen skulle innebära en anpassning till befolkningsantalet på det sätt som gäller i många länder. Dessutom bör förslaget skapa möjligheter till en bättre service för ledamöterna utan att det kostar mer pengar. Utskottet instämmer i bedömningen i motionen att det finns skäl att överväga en minskning av antalet ledamöter i riksdagen. Enligt utskottets mening bör antalet mandat vara 249. Därför bör riksdagen med anledning av motion K208 delvis (m) som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *minskning av antalet ledamöter i riksdagen*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:K208 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

10. Beslutande folkomröstning vid grundlagsändring (mom. 11–14)

Per Lager (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 16 börjar med ”Eftersom beredningen” och slutar med ”5–8 (mp) avstyrks” bort ha följande lydelse:

I motion K352 yrkande 5 (mp) föreslås att för ändring i regeringsformen skall utöver två riksdagsbeslut med mellanliggande riksdagsval krävas en beslutande folkomröstning, där en majoritet av de röstande kan godkänna eller förkasta förslaget. En sådan folkomröstning bör enligt förslaget äga rum i samband med riksdagsvalet. Denna ordning skulle stärka grundlagens särställning och tydliggöra att den är svår att förändra och att den står för kontinuitet. Folkets förhållande till konstitutionen blir också tydligare, och en mer allmän demokratisk diskussion om grundlagen bör komma till stånd. Utskottet instämmer i argumentationen i motionen och ställer sig bakom motionens

intentioner. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag med det innehåll som föreslås i motion K352 yrkande 5 (mp). Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I motion K352 yrkande 6 (mp) föreslås att folkiniciativ avseende folkomröstningar införs innebärande att om ett sådant initiativ väcks av minst 300 000 röstberättigade skall en folkomröstning genomföras. Alla frågor av nationell karaktär utom grundlagsfrågor skall enligt motionens förslag kunna tas upp på detta sätt. Av motionen framgår att 300 000 motsvarar ungefär 5 % av de nationellt röstberättigade. Tanken med krav på ett så stort antal initiativtagare är att man skall undvika att också ställa särskilda krav på en viss deltagandenivå vid själva folkomröstningen. Namninsamlingen skall enligt motionen ske under en period på högst tolv månader. Om möjligt skall folkomröstning ske kring exakt den fråga som legat till grund för namninsamlingen. Utskottet finner argumenten för en sådan ordning som föreslås övertygande och vill i sammanhanget erinra om att en liknande regel om folkiniciativ finns på det kommunala området. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag med det innehåll som föreslås i motion K352 yrkande 6 (mp). Detta bör riksdagen med anledning av motionen i denna del ge regeringen till känna.

I motion K352 yrkande 7 (mp) föreslås att i en nationell folkomröstning skall endast alternativen ja, nej och blankröst få förekomma. Utskottet anser att detta är en eftersträvarsvärd ordning och ställer sig bakom motionens yrkande. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag i enlighet med motionens förslag. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

I motion K352 yrkande 8 (mp) föreslås att det för alla former av nationella folkomröstningar skall vara tillfyllest för ett vinnande alternativ att det uppnår enkel majoritet bland de röstande. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag i enlighet med intentionerna i motion K352 yrkande 8 (mp). Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 11–14 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *beslutande folkomröstning vid grundlagsändring* att riksdagen med anledning av motion 1998/99:K352 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

12. beträffande *initiativ till nationell folkomröstning* att riksdagen med anledning av motion 1998/99:K352 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

13. beträffande *regler om frågealternativ i nationella folkomröstningar* att riksdagen med anledning av motion 1998/99:K352 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

14. beträffande *majoritetsregel om utfallet av nationella folkomröstningar* att riksdagen med anledning av motion 1998/99:K352 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

11. Införande av bestämmelse om statsministerns avgång efter val till riksdagen (mom. 15)

Åsa Torstensson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 17 börjar med ”I motionerna” och slutar med ”avstyrks därför” bort ha följande lydelse:

I motionerna K213 (mp) och K241 yrkande 1 delvis (c) anføres att den sittande regeringen oavsett valutgången bör avgå efter ett allmänt val. I den förstnämnda motionen föreslås att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av regeringsformen i enlighet härmed. I c-motionen föreslås att riksdagen hos regeringen begär att frågan utreds. Enligt utskottets mening finns det skäl att överväga ett alternativ till den nuvarande ordningen innebärande att det krävs en formell misstroendeförklaring för att tvinga en regering som t.ex. har svårt att få stöd för sin politik att avgå. Riksdagen bör med anledning av motion K213 (mp) och med bifall till motion K241 yrkande 1 delvis (c) begära att regeringen låter utreda frågan.

dels att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

15. beträffande *införande av bestämmelse om statsministerns avgång efter val till riksdagen*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:K213 och med bifall till motion 1998/99:K241 yrkande 1 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

12. Införande av bestämmelse om statsministerns avgång efter val till riksdagen (mom. 15)

Per Lager (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 17 börjar med ”I motionerna” och slutar med ”avstyrks därför” bort ha följande lydelse:

I motionerna K213 (mp) och K241 yrkande 1 delvis (c) anføres att den sittande regeringen oavsett valutgången bör avgå efter ett allmänt val. I den förstnämnda motionen föreslås att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av regeringsformen i enlighet härmed. I c-motionen föreslås att riksdagen hos regeringen begär att frågan utreds. Enligt utskottets mening finns det skäl att överväga ett alternativ till den nuvarande ordningen innebärande att det krävs en formell misstroendeförklaring för att tvinga en regering som t.ex. har svårt att få stöd för sin politik att avgå. Riksdagen bör med anledning av motion K241 (c) och med bifall till motion K213 (mp) begära att regeringen återkommer till riksdagen med ett förslag till ändring av regeringsformen i det här aktuella avseendet.

dels att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

15. beträffande *införande av bestämmelse om statsministerns avgång efter val till riksdagen*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:K241 yrkande 1 delvis och med bifall till motion 1998/99:K213 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

13. Lagrådsgranskning av förslag till ändring av grundlag (mom. 16)

Per Unckel (m), Jerry Martinger (m), Inger René (m), Nils Fredrik Aurelius (m) och Helena Bargholtz (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 19 börjar med ”Med hänvisning” och slutar med ”K 328 yrkande 11 (fp)” bort ha följande lydelse:

I motion K328 yrkande 11 (fp) föreslås att Lagrådet även skall kunna granska förslag till ändring av grundlagarna. Enligt motionärerna är grundlagarna inte så politiskt känsliga att de inte är lämpliga att granskas av Lagrådet och att Lagrådets tekniska synpunkter är väl så värdefulla i det aktuella avseendet som i fråga om övrig lagstiftning. Utskottet instämmer i vad som anförs i motionen och anser liksom motionärerna att de nuvarande reglerna bör ändras. Detta bör riksdagen med bifall till motion K328 yrkande 11 (fp) som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 16 bort ha följande lydelse:

16. beträffande *lagrådsgranskning av förslag till ändring av grundlag*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:K328 yrkande 11 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

14. Information om grundlagarna (mom. 29)

Kenneth Kvist och Mats Einarsson (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 28 börjar med ”Enligt utskottet” och slutar med ”motionen avstyrks” bort ha följande lydelse:

I partimotion K327 (v) föreslås att riksdagen hos regeringen begär förslag till en informationsinsats om Sveriges grundlagar. Motivet till detta är att kunskaperna om de svenska grundlagarna inte är vare sig breda eller djupa och att skolans undervisning förefaller summarisk. Därför krävs en bred informationsinsats i skolorna och samhället i övrigt. Utskottet delar motionärernas mening att regeringen bör ges i uppdrag att ta fram förslag till en sådan informationsinsats. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 29 bort ha följande lydelse:

29. beträffande *information om grundlagarna*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:K327 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

15. Ändring i kommunallagen av regler om beslutsfattande i vissa fall (mom. 32)

Per Lager (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 33 börjar med ”En förändring” och slutar med ”yrkande 6 (mp)” bort ha följande lydelse:

I motion Bo23 yrkande 6 (mp) föreslås att en bestämmelse införs i kommunallagen innebärande att vissa betydelsefulla kommunala beslut skulle kräva kvalificerad majoritet, t.ex. två tredjedelar av de röstande eller två beslut med enkel majoritet med ett mellanliggande kommunalval. Enligt motionen bör principen om kommunal självstyrelse kompletteras med krav på att vissa viktiga beslut med långsiktiga effekter och som i praktiken är oåterkalleliga – t.ex. utförsäljning av kommunala bolag eller andra strategiskt viktiga verksamheter – inte snabbt kan drivas igenom av små och tillfälliga majoriteter. Utskottet instämmer i motionärernas synpunkt att det vore intressant att utreda för- och nackdelar med den i motionen föreslagna ordningen, vilket skulle kunna ske i anslutning till andra diskuterade förändringar av kommunallagen. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 32 bort ha följande lydelse:

32. *beträffande ändring i kommunallagen av regler om beslutsfattande i vissa fall*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Bo23 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Särskilt yttrande

Utredning avseende opinionsundersökningar (mom. 31)

Per Lager (mp) anför:

I mp-motion A719 yrkande 3 framhålls att opinionsundersökningar och väljarbarometrar fått ett oproportionerligt stort utrymme i massmedierna och politikernas och därmed också i allmänhetens medvetande. Partiernas politik och visioner riskerar att komma i skymundan. Jag beklagar att utskottsmajoriteten inte funnit tillräckligt starka skäl att ge sitt stöd till motionens yrkande. Samtidigt vill jag framhålla att opinionsmätningarna i deras olika skepnader är ett stort samhällsproblem som på sikt kan erodera grunden för den politisk-demokratiska opinionsbildningen. Jag noterar också att experterna Olof Petersson och Sören Holmberg som framgår av reciten anser att åtskilliga av dagens opinionsmätningar har negativa effekter för demokratins funktionssätt. De tror inte att branschens intresse för att motverka opinionsmätningarnas avarter är tillräckligt stort för att en självsanering skall komma till stånd. Därmed återstår enligt min mening bara att statsmakterna i linje med motionens intentioner utreder frågan och överväger åtgärder av olika slag för att stävja en felaktig utveckling.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Motionerna	1
Motion väckt med anledning av proposition 1998/99:122	
Kommunala bostadsföretag.....	5
Utskottet.....	5
Statsskicket, bekännelsekravet för statschefen.....	5
Motionen	5
Gällande bestämmelser.....	5
Tidigare riksdagsbehandling.....	6
Utskottets bedömning	7
Rösträttsfrågor.....	7
Motionerna	7
Gällande bestämmelser.....	8
Tidigare riksdagsbehandling.....	8
Utskottets bedömning.....	9
Valdagens förläggning under året samt skilda valdagar för kommunala val och riksdagsval	9
Motionerna	9
Bakgrund	10
Utskottets bedömning.....	12
Spärrar mot småpartier i riksdagsvalet och antalet mandat i riksdagen.....	12
Motionerna	12
Bakgrund	13
Utskottets bedömning	14
Folkomröstningar	14
Motionen	14
Bakgrund	15
Utskottets bedömning	16
Prövning av regeringsfrågan	16
Motionen	16
Bakgrund	16
Utskottets bedömning	17
Hörande av Lagrådet i grundlagsfrågor.....	17
Motionen	17
Gällande bestämmelser.....	18
Motivuttalanden.....	18
Tidigare riksdagsbehandling.....	19
Utskottets bedömning	19
Bestämmelser om ledighet för Lagrådets ledamöter	19
Motionen	19
Gällande bestämmelser.....	19
Utskottets bedömning.....	19
Finansiering av de politiska partiernas verksamhet.....	20
Motionen	20

Gällande regler om partistöd m.m.	20
Utskottets bedömning	23
Förtroendet för politiker m.m.	23
Motionen	23
Demokratiutredningen	24
Tidigare riksdagsbehandling.....	24
Utskottets bedömning	25
Den svenska förvaltningsmodellen	25
Motionen	25
Tidigare riksdagsbehandling.....	26
Utskottets bedömning	26
E-postadress till politiskt förtroendevalda.....	26
Motionen	26
Bakgrund	26
Utskottets bedömning	27
Demokratikatalog	27
Motionen	27
Bakgrund	27
Utskottets bedömning	27
Information om grundlagarna.....	27
Motionen	27
Bakgrund	28
Utskottets bedömning	28
Information om kommunismen	28
Motionerna	28
Bakgrund	29
Utskottets bedömning	30
Opinionsundersökningar	30
Motionen	30
Bakgrund	31
Utskottets bedömning	31
Regler om kommunalt beslutsfattande	32
Motionen	32
Bakgrund	32
Utskottets bedömning	33
Hemställan	33
Reservationer	36
1. Slopande av trosbekännelsekravet i successionsordningen (mom. 1)	36
2. Övergång till republik (mom. 2)	36
3. Utvidgad rösträtt för invandrare (mom. 3)	37
4. Sänkt rösträttsålder till 16 år (mom. 4)	37
5. Rösträtt för personer som fyller 18 år under ett valår (mom. 5).....	38
6. Övergång till vårval (mom. 6).....	38
7. Övergång till skilda valdagar för val till riksdagen respektive kommun- och landstingsfullmäktige (mom. 7).....	39
8. Utredning av den s.k. småpartispärren vid fördelning av mandaten i riksdagsval (mom. 9).....	40

9. Minskning av antalet ledamöter i riksdagen (mom. 10).....	41
10. Beslutande folkomröstning vid grundlagsändring (mom. 11–14).....	41
11. Införande av bestämmelse om statsministerns avgång efter val till riksdagen (mom. 15).....	43
12. Införande av bestämmelse om statsministerns avgång efter val till riksdagen (mom. 15).....	43
13. Lagrådsgranskning av förslag till ändring av grundlag (mom. 16).....	44
14. Information om grundlagarna (mom. 29).....	44
15. Ändring i kommunallagen av regler om beslutsfattande i vissa fall (mom. 32).....	44
Särskilt yttrande.....	45
Utredning avseende opinionsundersökningar (mom. 31).....	45